PRÓZA POLITICKÁ

V husitském období se neobyčejně rozvinula próza, ale proti starší době se nápadně změnil její ráz. V souvislosti s agitačním a propagačním zaměřením celé literární produkce odumřela tradiční prozaická tvorba zábavná a artistní, ale naproti tomu se próza obohatila o nové druhy tvorby aktuální, vyhrazené dříve jen latině. Bylo to dáno změnou ve složení čtenářstva způsobenou tím, že se o politické otázky začaly zajímat širší vrstvy a také do těchto problémů začaly aktivně zasahovat.

Politický charakter prostoupil celou oblast prózy, takže jím byla prolnuta i próza náboženská, v níž se často pod náboženskou formou řešily otázky sociální a politické. Tak tomu bylo ostatně již u Husových předchůdců a u Štítného, v období husitských válek však vzniká i politická próza v moderním slova smyslu, tj. taková, kde se politický zřetel začíná oddělovat od zřetele náboženského. O tuto prózu jde v následujících ukázkách.

Po stránce jazykové má v politické próze zpočátku převahu latina, ale postupně se rozvíjí i politická próza česká, zaujímá stále větší rozsah a vytváří nové, v česky psané literatuře dosud neznámé druhy: prozaickou satiru a invektivu, politický manifest a list a vojenský řád. – O tom, zda autoři užívali latiny nebo češtiny, rozhodovalo publikum, ke kterému se tvorba obracela. Tvorba latinská byla určena učenějšímu publiku a cizině, kdežto próza česká sloužila širšímu publiku domácímu; názorně to ukazují manifesty Pražanů, obracející se k cizině.

Rostoucí zájem širších vrstev o politický život spolu se změnami způsobenými válečnými událostmi přispíval také k zčešťování domácí úřední agendy i soukromé korespondence. I politická a diplomatická jednání nacházela stále širší pole, nejsouce již omezena na vlastní okolí královo; aktivitu na straně stavů, obzvláště panstva, stupňovala přitom doba revolučního hnutí, kdy husité neuznávali krále Zikmunda a jednotlivé politické skupiny si zřizovaly svůj vlastní správní systém.

Česká próza politická namnoze vyrůstala z tvorby latinské a proplétala se s ní. Proto také v dalších ukázkách nebude tvorba česká a latinská od sebe oddělována, aby bylo vidět jejich vzájemné vztahy a prolínání.

SATIRY A INVEKTIVY

K satiře a invektivě se sahalo v ideologickém boji od samého začátku husitského hnutí. Pokud boje probíhaly převážně na poli učeneckém a intelektuálském, užívala satira českého jazyka jen ve skladbách veršovaných, latiny pak stejně ve verši jako v próze. Satirická latinská próza navazovala namnoze na starší tradici středověkých parodií náboženských textů (např. pašijí); svým významem však ustupovala do pozadí za produkcí psanou veršem, ať už ve formě písní, nebo mluvních skladeb. Od počátku dvacátých let se však situace mění. Těžisko

hnutí se přesunuje do lidových vrstev, a tak se mění publikum, k němuž se satiry a invektivy obracely. Satira je nyní převážně zbraní reakce, a mění se i její ráz tím, že protihusitské veršované skladby české ustupují latinským skladbám prozaickým. Bylo to v souvislosti jak s tím, že reakce ztratila rozhodující vliv i v městech dosud katolických, tak i s životními osudy předních autorů, kteří se stali emigranty, ať již v příbuznějším prostředí polském, nebo v různých končinách německých.

Protihusitské latinské polemické spisy je třeba spojit s velkými vojenskými podniky katolické ciziny; jí byly v první řadě adresovány. V zájmu svých politických účelů se pochopitelně zabývaly spíš než husitstvím jako celkem právě těmi jeho stránkami, které mohly na cizí veřejnost zvláště působit a přitom se jako na publikum myslelo i na uprchlíky z Čech, ať již to byli němečtí profesoři, studenti, kněží, nebo městští patriciové, neboť ti byli v novém prostředí účinnou podporou reakčních snah. Po té stránce se zvláště kladl důraz na hospodářské změny, které husitství způsobilo jak zabráním církevních statků, tak konfiskacemi statků městského katolického patriciátu. Proto měly tyto polemické spisy ráz spíše praktický, všímajíce si víc účinků husitské revoluce než její povahy dogmatické; ani ta však neustupovala docela z programu v některých spisech, polemizujících proti husitství ze všech hledisek.

PAŠIJE ŠLAPANICKÝCH LOUPEŽNÍKŮ

Passio raptorum de Šlapanic (Pašije šlapanických loupežníků) je latinské literární zpracování historické události, zneškodnění lupičské tlupy u Brna na jaře r. 1401. Skladba ukazuje, jak hluboce bylo literární povědomí vzdělanců na prahu husitské doby proniknuto znalostí bible. Biblické vyprávění se tu stalo (podobě jako v Pašiji pražských židů z r. 1389, viz náš Výbor I, s. 594) vzorem pro literární ztvárnění nenáboženské látky. Tematické a výrazové opření o bibli bylo podle tehdejšího literárního cítění jedním z hlavních prostředků k tomu, aby záznam o historické události byl beletrizován a pojímán jako literární dílo. Značná část textu je proto vlastně montáží pašijových i jiných biblických citátů. Tak se v Pašiji šlapanických loupežníků prolíná zřetel k věcnému sdělení s parodistickým literárním záměrem. K parodování pašijového čtení tu vedlo patrně i to, že líčená událost se stala ve velikonočním týdnu, v pondělí po Květné neděli; proto ve skladbě převládají citáty z pašijového vyprávění podle Matoušova evangelia, které se podle církevních zvyklostí čte v kostelích na Květnou neděli.

Ve skladbě se však uplatňuje i zřetel politický: ve výčtu osob (v autorově pojetí lotrů) před závěrem skladby, v jejichž pomoc by zajatí loupežníci mohli doufat, se vyskytují vedle osob dnes už neznámých i jména několika historických postav, šlechticů, kteří byli jako profesionální válečníci ve službách předáků tehdejších hlavních politických skupin nástroji formálně vypovídaného nepřátelství, tzv. záští, mezi jednotlivými pány a politickými stranami. Autor mezi těmito osobami uvádí např. Jana Sokola z Lamberka, Hynka z Kunštátu zvaného Suchý čert a Jana Zúla z Ostředka (který byl pak r. 1404 zajat arcibiskupem a v Praze okázale popraven), hejtmany útočných rot mladého moravského markraběte Prokopa a tím nepřímé spojence krále Václava IV. proti panské jednotě a Zikmundovu spojenci, moravskému markraběti Joštovi. Některé další jmenované osoby patrně byly členy rot uvedených velitelů, jiná jména však nepochybně jsou vymyšlena a vytvořena slovními hříčkami.

V autoru Pašije poznáváme tak straníka markraběte Jošta (a možná i české panské jednoty, proti jejímž členům, Rožmberkům, roty markraběte Prokopa za účasti Sokola, Zúla a Suchého čerta vpadaly na přelomu 14. a 15. století z Moravy do Čech), v jeho skladbě pak dílo, které se svérázně účastnilo i politických zápasů na Moravě. Není vyloučeno, že i šlapanická tlupa byla v nějaké souvislosti s Prokopovými útočnými rotami.

Pašije šlapanických loupežníků

podle sepsání Bartoše, kata brněnského

Za onoho času Kycolt, vytáhnuv z území polského, přišel do Šlapanic, kde byl kostel; do toho kostela násilím vnikl a s ním i jeho zlotřilí druhové. A když odtud nabádáním ďáblovým vyházeli svátost těla pána našeho Ježíše Krista, kněze kostela a některé ostatky svatých, které tam byly, ze samého chrámu si se svatokrádežnou odvahou učinili tvrz; pak vytrhli veřejně do pole k bezbožnému loupení a počali páchat na obyvatelstvu celého kraje nesčetné zločiny žhářstvím, krádeží a loupeží, takže přemnozí lidé, nemohouce snést jejich hrůzovládu, byli nuceni jedni se vystěhovat, jiní prchnout z vlastních příbytků a zanechat pole neobdělaná. Nemajíce však dosti na těchto zločinech, nýbrž aby klesli až na samé dno nejhoršího zoufalství, vztáhli své ničemné ruce ještě zločinněji s děsnou zuřivostí na kněze i kleriky, jeptišky i mnichy: některé z nich různě mučili, aby na nich peníze vynutili, jiné obnažené a spoutané posadili na nejtužší mráz, jiné pak ukované v řetězech bídně drželi v těsných žalářích a dopouštěli se na nich mnohých hanebných zločinů, které jednotlivě vypsat brání stud a slyšet o nich zbožná duše se hrozí.

Tedy starší lidu a konšelé slovutné obce brněnské, vidouce takové zločiny a surovou zběsilost den co den zuřící, sešli se na radnici na poradu a takto mezi sebou mluvili: „Co učiníme, když tato sebranka krutých zločinců netoliko nás a obyvatelstvo celého kraje loupežemi a nepřátelskými nájezdy hubí, nýbrž se neostýchá beze všeho strachu a se svatokrádežnou odvahou provozovat svou hrůzovládu nad služebníky boha živého, k rouhavé potupě jeho jména? Dopustíme-li to, pak my všichni dojdeme úhony.“

Potom jeden z nich, jménem Divák z Podskalí, jenž byl toho roku jakoby veleknězem, takto promluvil řka: „Je ve vašem zájmu, aby všichni zločinci i loupežníci bez rozdílu zemřeli.“

A tak od onoho dne myslili na to, jak by je pobili, a říkali: „Aby snad loupežníci nesoustředili své síly a nepřišli, naše město nezničili a veškerý náš majetek k svému užitku neobrátili. Neboť psáno jest: Potřeme je a rozprášena bude sběř jich nám nepřátelská, která den ze dne přikládajíc divokou ruku páše na nás dílo nejhorší. Neboť vždy je budeme mít v samé blízkosti naší obce; avšak kořist, kterou uchvacují, zřídkakdy nebo vůbec nikdy nazpět nedostaneme. Až doposud, ohroženi nepřátelskými loupežníky,

v mlčení jsme očekávali pokoj, který však nepřichází; již je nutno, abychom
35 se takovým zlořádům postavili na odpor a bezuzdnou jejich drzost potřeli svou mocí; abychom se ihned chopili zbraní a vyrazili k jejich vyhlazení."

Avšak opatrný Pešek purkmistr promluvil: „Vinni jsou smrtí; já zajisté, byť bych i spolu s nimi zemřít měl, v odění a se zbraní v ruce rád k jejich záhubě pospíším." Podobně mluvili i jiní.

40 Stalo se pak, když již byl večer toho dne, ejhle, urozený muž Erhart z Kunštátu přišel do Brna a s ním početný zástup, všichni posláni od nejjasnějšího vladaře, markrabí Jošta; a tento Erhart, řádně uváživ spásonosné předsevzetí měšťanů a velmi je pochváliv, závazně přislíbil měšťanům samým poskytnout brzy svou pomoc a podporu k tomu, co se rozhodli
45 vykonat. A tak se i stalo. Svrchuřečení měšťané, jimž dodával síly a zmužilosti tak znamenitý muž, sebrali šest dní před velikonoci množství lidu vyzbrojeného kyji, kopími, píkami, štíty, střelnými zbraněmi, oštěpy a šípy. Ti když se rychlým krokem blížili směrem k Šlapanicím, loupežníci vidouce je počali se kormoutit a být smutni; jeden pak z nich, jménem Vlach, jejich
50 náčelník, když spatřil své druhy poděšené, takovouto řečí se je snažil posílit řka: „Zapřísahám vás, mužové zdatní, vznešeností rodu proslulí a ve věcech vojenských zkušení, aby vás příchod měšťáků nepolekal a zbabělý strach nezlomil vaši odvahu do té míry, že byste do svých srdcí vpustili myšlenku, jako by snad zástup těch zbabělců, navyklých více na městské rozkoše než
55 na zbraně, mohl nás svými silami tak snadno přemoci. Nechť se tedy vaše zaražené a poděšené mysli rozpomenou na slávu otcovskou a nabudou opět síly; vy vylezte ihned na zdi, ozbrojeni šípy a oštěpy, a statečně odrazte opovážlivý útok měšťáků. Bojujte dnes za své duše vědouce, že si jinak vy i vaše pokolení zasloužíte věčnou hanbu. Jestliže buď odtud ustoupíte,
60 poznamenáni cejchem hanebného útěku, nebo se aspoň bez obrany jako baby vzdáte na milost a nemilost nepřátelům, tento zajisté den nadcházejícího zápasu tak ozáří důstojnost vaší slavné pověsti, že zcela nepochybně pro úctyhodnou slávu zápasu samého, rozšířenou v naději na váš úspěch, bude od lidu vynášen až k hvězdám nebeským."

65 Opatrný Kašpar písař však pravil: „Já k tomu zrozen jsem a k tomu hnán osudem na toto místo jsem přišel, nikoli abych bojoval, nýbrž abych psal písemnosti. Zkroušeně prosím, můj pane, aby, možno-li, kalich tento ode mne odešel, totiž kalich přítomného nebezpečí a budoucí šibenice. Duch sice ochoten jest, avšak celé mé tělo a síly jsou tak křehké a nepevné, že tak
70 velikému množství měšťáků odporovat nemůžeme. Vpravdě však ne jak já chci, ale jak ty chceš, děj se vůle tvá."

Tedy loupežníci předešlou řečí posíleni vylezli ihned s ohromnými kameny a střelami na zdi kostela a hledíce přes zdi spatřili veliké množství lidu ozbrojeného, stojícího již před nimi. I řekli jim: „Přátelé, kterak jste
75 sem přišli, nemajíce roucha svatebního? Neboť zbraň vaše, kopí i střely,

jimiž jste opatřeni, nejsou známkou přátelství, nýbrž vaší zuřivosti." A ještě ani slov svých neskončili, a hle, měšťané brněnští rychle, hořice zřejmou dobyvačnou dychtivostí, místo odpovědi nepřátelům nejprve střelami a dělovými ranami na samé zdi mocně udeří, před vchodem na hřbitov zapálí oheň a pak po žebřících jako po schodech s připraveným oddílem překročí zdi kostelní; kostela se zmocní a osvědčujíce ve zbrani ducha vojenského vrhnou se na nepřátele již hrůzou strnulé, přestrašené a polomrtvé a bijí je ze všech stran železnými důtkami, zepředu, z boků i zezadu. A tak pojednou udatnost nepřátel náporem měšťanů přemožená ochabla, takže téměř všichni byli zjímáni a ostatní, které nezachránil útěk, v šeredném oblaku ohně a dýmu udušeni svého zatraceného ducha ztratili. Avšak oheň, který se náhle rozmohl, strávil asi sto koní, jak praví pověst, mnoho zbraní, bohaté zásoby potravin a různé nářadí, bera si podíl na kořisti pro vyprahlý jícen.

Měšťané pak brněnští, pro které počátek slavného boje šťastně dopadl, nadmíru potěšeni vítězstvím, chtěli pokračovat v útoku, stále ještě rozpáleni svatým hněvem a blahodárným vztekem, a vytrhnout i proti jiným loupežníkům, kteří byli v Měnicích čili v Měníně, avšak jak se domnívám, neměli sil opustit tam ležící sud plný dobrého vína. Toho když obtíženi zbraněmi okusili, statně z něho popíjejíce, a když pookřál jejich duch, při takové námaze téměř docela zmožený, veselí a s jásotem se vrátili domů. Žijte tedy navěky šťastně, které ochranná pravice boží určila k tomu, abyste triumfovali nad nepřítelem tak krutým, a nesmrtelná památka tohoto boje nechť dodá lesku slávě vašeho jména všude od východu až k západu slunce, aby vaše potomstvo, dědíc po vás záři tak veliké slávy, bylo k postrachu a k výstraze všem loupežníkům a zločincům daleko široko!

Zajato bylo v této srážce padesát šest loupežníků. Ti když byli vedeni s pouty na rukou do Brna a spatřili šibenici, která stojí nedaleko obce, poděsili se a ztuhli jako mrtvoly tak, že byli nuceni vykálet ze sebe všecko, co si během jednoho roku do chřtánu nacpali. Tím se stalo, že se jejich nohavice roztrhly na dvě části odshora až dolů, takže se vrchní biřic velmi divil.

Pak nastala tma nad veškerou zemí, zem se třásla lomozem zbraní a povykem lidu a mnozí lidé, kteří již spali, vstali na tu podívanou. A asi kolem čtvrté hodiny noční biřicové a služebníci rychtářovi je shromáždili ve vězení a vysmívajíce se jim svlékli je z jejich šatů a oděli je železnými pouty; a ihned kohout zazpíval.

Všichni pak, kteří tam byli přítomni, pokyvovali hlavami a tupili je řkouce: „Běda, ničemní loupežníci, hle, váš kostel, který jste nazývali tvrzí, je zničen ohněm a sotva ve třech hodinách znova vystavěn bude! Zůstaňte tedy zde, poněvadž toto jest dům, jejž za dědictví jste si zvolili; neboť zítra na úsvitě uzříte nad sebou katův meč blýskající se a každému z vás podle

skutků jeho odplácející." A oni je prosili řkouce: „Mějte s námi trpělivost, vše, co jsme vzali, nahradíme." Oni však pravili: „A kdy to bude?" Odpo-
120 věděli jim: „Za sto let nebo o málo více." Oni však pohoršeni pravili: „Ó ničemové, jak dlouho setrváte ve své zatvrzelé ničemnosti? Nyní zajisté chceme vidět, aby Kycolt, Sokol, Suchý črt, Březina, Kuorka, Zúl, Adam, Bič, Odrole, Suchodol, Nemoj, Vidlák, Komár, Uhlík, Otka, Lopata, Šťulík, Chalupník, Vavák, Vydřiduch, Metikal, Drvoščep, Šohaj, Hovénce, Koč-
125 vara, Hvidoň, Netopieř, Smrž, Plískota, Užval, Hřebík, Duben, Buben, Šindel, Homole, Rokoš, Gumpolt, Amipolt, Kvampl, Lampl, Bochovec, Rochovec, Škvarkář, Gygar, Markar, Pašek, Klál, Kolda, Opřal, Řaksa, Dora, Kobyla, Sova, Hašek, Vanita, Přibík, Škoda, Sapák, Lapák, Kocenermel, Flug, Gugenl, Múdovlák a Gundelvein přišli a osvobodili vás."

130 Toto vše se stalo, aby se naplnilo Písmo řkoucí: „Budou patřiti na toho, kterého probodli" (Jan 19).

Kdo toto předeslané psal, sám to neviděl, ale zůstávaje v Brně, slyšel o tom z pověsti a tak podle toho, co slyšel, vydal svědectví, abyste i vy, chcete-li, tomu věřili. A stalo se to roku od narození páně 1401, v pondělí po
135 neděli Květné.

Druhého pak dne, což bylo úterý, shromáždili se starší lidu a konšelé města na radnici a podle společné úrady, chtíce čelit i příštím nebezpečenstvím, ustanovili, aby horní část zdí, střechy a věže, které ještě nebyly zničeny hltavým ohněm, brzy rozbořili a srovnali se zemí až do základů.

140 Sebrali tedy množství ozbrojeného lidu a pravili jim: „Jděte do Šlapanic, vezměte si s sebou stráž a zdi zbořte natolik, aby se tam loupežníci v budoucnu už neutíkali a nestalo se nové zlo horší prvého."

Oni pak odešli a učinili, jak jim bylo uloženo. Amen.

1 *Kycolt:* historické osoby zmíněné v skladbě se nepodařilo blíže určit, pokud nešlo o šlechtice; *do Šlapanic:* do vsi jihovýchodně od Brna – 25 *jakoby veleknězem:* tj. rychtářem – 29 *psáno jest:* podle Ž. 91,10 – 37 *Vinni jsou smrti:* podle Mat. 26,66 – 40 *Erhart z Kunštátu:* Erhart Puška z Kunštátu, pán na Doubravici; v době, o niž jde, byl patrně ještě přívržencem markraběte Jošta, později se přiklonil k jeho bratru a odpůrci Prokopovi – 42 *markrabí Jošta:* Jošt (1351-1411), bratranec Václava IV., obratný, ale sobecký a zištný vladař Moravy od r. 1375, odpůrce Václava IV. – 65 *Já k tomu zrozen jsem:* parodován Jan 18,37 – 67 *aby... kalich tento...:* parodován Mat. 26,39 – 75 *roucha svatebního:* podle Mat. 22,12 – 93 *v Měnicích čili v Měníně:* ve vsi jihovýchodně od Brna – 106 *se roztrhly na dvě části:* parodován Mat. 27,51n. – 110 *kolem čtvrté hodiny noční:* okolo desáté hodiny večer – 111 *svlékli je z jejich šatů:* Mat. 27,28 – 112 *kohout zazpíval:* Mat. 26,74 – 115 *sotva ve třech hodinách:* parodován Mat. 26,61 – 117 *meč blýskající se:* Gen. 3,24 – 120 *za sto let:* Iz. 65,20 – 121 *Nyní zajisté chceme vidět:* Mat. 27,49 – 132-134: parodován Jan 19,35 – 134 *v pondělí po neděli Květné:* 28. března 1401 – 136 *Druhého pak dne...:* podle Mat. 27,62n. – 142: podle Mat. 27,64

VIKLEFSKÁ MŠE

Do skupiny skladeb, využívajících k satiře a parodii biblické formy, náleží i protihusitská latinská Viklefská mše, známá ze dvou verzí. Z její mladší verze, vzniklé po r. 1419 a namířené proti táborům, otiskujeme proslulou *Knihu zlořečení (Liber maledictionis)*, parodující začátek evangelia Matoušova o Kristově původu. Text této satiry byl snad zpíván jako obdobné části skutečné mše.

Kniha o prokletí všech kacířů,

synů ďáblových, synů Viklefových.

Viklef pak zplodil Jana Husa v Čechách. Jan Hus zplodil Korandu. Koranda zplodil Čapka. Čapek zplodil Olešáka. Olešák pak zplodil Sádla a Zmrzlíka. Zmrzlík zplodil Jeronýma. Jeroným zplodil Šimona z Tišnova. Tišnov pak zplodil Jakoubka. Jakoubek pak Křišťana z Prachatic, jenž byl bakalář v lékařství čtyřnásobný a ničema stonásobný. Křišťan pak zplodil Šimona z Rokycan. Šimon pak Marka z Hradce. Marek pak zplodil Jesenice a jeho druhy až do stěhování tří národů, totiž Bavorů, Sasů a Poláků. Jesenic pak zplodil Zdislava prašivého, jehož dotykem byli nakaženi mnozí Čechové, jak je vidět.

V posledních pak časech nejen vzdělaní lpěli, běda, na příšerných bludech Viklefových, nýbrž i prostí lidé obecně, všichni bez rozdílu následovníci Husovi, majíce zrak oslabený. Ty nechť bůh pro nerozdělenou svoji trojici i pro horlivou naši prosbu osvítí světlem jasnosti, aby bylo z kořene vyhlazeno zatmění jejich víry.

To nechť ráčí dát otec i syn i duch svatý, který žije a kraluje na věky věků. Amen.

1 *Korandu:* Václav Koranda starší († po r. 1453), původně plzeňský kazatel, později přední duchovní reprezentant táborský – 2 *Čapka:* Jan Čapek, známý skladatel táborských písní; *Olešáka:* duchovní, působící na různých místech v jižních Čechách, nazývaný „vagus discolus" (neklidný těkavec); nejisto, zda totožný s Pavlem de Oless (z Olešnice), mistrem pražské artistické fakulty od r. 1410, připomínaným v Husově Kvodlibetu z r. 1411; *Sádla:* Jan Sádlo ze Smilkova a z Kostelce, sekretář krále Václava a pak nejvyšší lovčí, rozdílný od Jana Sádla ze Smilkova, kanovníka pražského a vyšehradského a probošta u Všech svatých – 3 *Zmrzlíka:* Petr Zmrzlík ze Svojšína, královský mincmistr; *Jeronýma:* Jeroným Pražský; *Šimona z Tišnova:* Šimon z Tišnova, teolog na pražské universitě, zprvu přívrženec Husův, později odpůrce husitů – 4 *Jakoubka:* Jakoubek ze Stříbra, viz zde s. 231; *Křišťan z Prachatic:* proslulý lékař – 6 *Šimona z Rokycan:* Šimon z Rokycan, mistr pražské artistické fakulty od r. 1410, kanovník u Všech svatých od r. 1414, upálen od táborů v Berouně r. 1421; *Marka z Hradce:* Marek z Hradce, mistr pražské artistické fakulty od r. 1396; *Jesenice:* Jan z Jesenice, významný husitský právník, obhájce Husův, později přívrženec umírněných kališníků – 7 *do stěhování tří národů:* týká se mistrů a studentů tří cizích národnostních skupin na univer-

sitě (tzv. národů), saské, bavorské a polské, po vydání Dekretu kutnohorského v lednu r. 1409 – 8 *Zdislava:* pan Zdislav ze Zvířetic, mistr pražské artistické fakulty od r. 1410, rektor university r. 1417

POSLÁNÍ MĚSTU PRAZE

Po vítězném tažení do východních Čech stála Praha na vrcholu vojenských úspěchů a byla obecně pokládána za vlastního představitele husitství. Tento vzmach vyvolal latinskou invektivu *Poslání městu Praze*, složenou r. 1421 některým bývalým profesorem pražské university. Autor tendenčně stavěl současnost do křiklavého protikladu s dobou Karla IV. a neváhal přítomnost prohlašovat za katastrofu. Tím nápadněji vyniká to, že se buď zpronevěřil městu, jehož minulost vzletně opěvuje, nebo že lituje výnosného postavení, které v něm kdysi měl a které ztratil. Protiklad někdejší slávy Prahy a jejího domnělého úpadku v revolučních dobách je vůbec oblíbený motiv reakčních invektiv.

Slovo mé, jímž se obracím k tobě, nenes těžce, ó město Praho, jež i v těchto neblahých časech svoluješ, abys byla nazývána slavnou, nebo tomu dokonce pyšně naslouchás! Jsa dobře pamětliv chleba i soli, jakož i lahůdek, jež jsem kdysi v tobě míval, jsem nucen oplakávat tvé přednosti, jež jsi ztratila, přičíst však na vrub tobě i tvým svůdcům ničemnosti, jež připouštíš i pácháš.

Kdysi opravdu mohlas být nazývána městem nejen slavným, nýbrž i vznešeným, když jsi v politickém postavení předčila ostatní města království Českého. Nyní však – a nepravím to bez slz –, když jsi zbavena velmožných měšťanů a když dobří mužové, tvoji kdysi obyvatelé, odešli, zůstáváš vpravdě opakem vznešenosti. Správně mohla jsi kdysi slout Jeruzalémem pro nejpůvabnější „vidění pokoje", jaké si získávala tvoje přičinlivost kolem dokola po celém království. Mohla jsi též být nazývána Kariatsefer čili „městem písmen", a to pro muže moudré i učené, dokud v tobě v plné síle trvala tvá velebná a v celém světě vážená universita nauk posvátných. Mohla jsi nadto vhodně slout Abellou pro vynikající moudrost svých měšťanů, takže se o tobě mohlo naplňovat staré přísloví: Kdo se ptá, nechť se ptá v Abelle, to jest v městě Pražském, protože jsi byla pro moudrost i rozvážnost takřka matkou jiných měst. Město lásky i laskavosti, město útěchy i radosti, město bez nedostatku, město s bohatým nadbytkem jídel; slavné opravdu věci byly řečeny o tobě. Kdysi jsi byla městem božím a byla bys bývala navždy slavná, kdybys nebyla bývala vrásku nebo skvrnu vpustila ve svou slávu!

Nejjasnější král a nejkřesťanštější otec Karel, ten jak jen mohl, hleděl tě vždy zvelebovat; nyní suď, jakého trestu zasloužil jeho zákonný bratr, jenž by byl chtěl vydědit syna! Ó běda, město, nebojíš se být nepamětlivé přijatých dobrodiní?

Karel sám, boží paměti císař římský, vždy rozmnožitel říše i král český, tebe jedinou, jako by pohrdal jinými, miloval nade všecka města
30 království a udílel ti svobody a výsady, jaké ti jen napadlo si přát. Naopak ty jsi dala jeho královským synům zlo za dobro, štiplavou hořkost za sladkost. Neboť krále Václava, již zemřelého, svého pána, nepoctila jsi, jak se slušelo, protože jsi mu odepřela čest královského pohřbu, a druhého syna Karlova Zikmunda, z boží milosti krále římského, uherského atd., i čes-
35 kého, ke království Českému i do něho dědickým právem nastupujícího, nejprve jsi jako přirozeného pána přijala, ale pak ses snažila, svedena radami nepřátel, opovážlivě a nikoli právem, nýbrž jen mocí vytisknout jej z jeho královského dědictví, aby nad tebou nekraloval ani aby tobě ani svůdcům tvým v čele nestál, a ucházet se o jiného krále, ač ti to žádným
40 právem nepřísluší. A nespokojivši se tímto zlem a nebojíc se trestů, které hrozí za zločin urážky veličenstva, nadto jsi ještě převýbornou a nejznamenitější pověst toho krále sápala nejjízlivějšími spisy jako psími tesáky.

Ó běda, pokolení špatné a zároveň zvrhlé, tak odplácíš Karlovi, pánu milostivému? Ó lide, lide, lide pošetilý a nerozumný! Jaká to nestvůrnost
45 a nicotnost, jaká zbytečnost a bláznivost! Ó Praho, kdyby sis uvědomila, že ses pokusila o věc, která je nad tvé síly! Uvaž, rozmysli se v skrytu mysli své, rozsuď! Kdo tebe ustanovil pánem proti tvému pánu přirozenému, kdo tě učinil svobodnou a nepoddanou? Jakým právem chceš tak postupovat? Tobě nikdy nepatřilo volit, nikdy za života dědicova o kohokoli se uchá-
50 zet, jiné vyhledávat! Ale běda, ty, která ses pokládala za prozíravou, vyvolila jsi místo dobra zlo, místo rozumného smyslu smysl zvrácený. Veřejně jsi nazývána pobloudilou od těch, kterým jsi věřila nejvíce. Tvoji mistři kazatelé, vpravdě podvodníci a násilní vládcové, dali ti radu nerozumnou. Poradili ti totiž, abys od sebe odstrčila měšťany, proslulé životní moudrostí,
55 mravy, bohatstvím, důstojenstvím, a co ještě více cením, nadané ctnostmi, a donutila je odejít; zato však aby sis v čelo postavila řemeslníky, krejčí, ševce, koželuhy, kováře a jakési sprosťáky i venkovské přivandrovalce, a jejich rozkazů abys poslouchala. Nebylo tak za starých časů, aby tebe, vznešené město, spravoval obecný lid. Neboť ne za oligarchii, nýbrž za aris-
60 tokracii tebe pokládali praví filosofové. Kdysi tě řídili pravdomluvní konšelé a vynikající mužové; řemeslníci, kováři, hokynáři byli podřízeni a nevydávali zákonů. Jako město bohatě obdařené dobrými muži byla jsi tenkrát městem slavným a vskutku nádherným. Pláči nad tebou slzy, prýštící z hloubi truchlivého srdce. Běda, lide bezhlavý, běda tobě, ty zločinný a od-
65 souzený k strašnému konci! Běda, přimísila jsi nečistotu ve svou slávu, slávu kdysi sladkou a rozhlášenou, nyní však, běda, ztracenou. Ó město, kdysi pamětihodné, nad nímž nyní je nutno vzlykat, vzdychat a naříkat! Zloději, žháři, lotři i podvodníci nikdy s tebou neměli přátelství a žádných smluv o pokoji! Byla jsi postrachem zlých, brusem špatných, spravedlivým tres-

70 tem zločinů; nyní však, běda, jsi příznivkyní zlých, podporovatelkou zvrácených a sběrnou lidí nejhorších. Kdysi pouhý zvuk tvého jména působil, že bezbožníci a tyrani trnuli; nyní však odstrašuje lidi řádné, svědomité a zbožné. Medová kdysi vzpomínka na tvé jméno obrátila se, žel, v jed. Kdysi těšila jsi smutné a zarmoucené rozličnými prostředky rozkoší, chudé
75 a ponížené jsi rozmanitě živila; nyní však zámožné obyvatele a podsedky, mající přiměřeně postaráno o životní potřeby, protože nechtěli poslouchat tvých rozkazů, proti řádu církve katolické namířených i vydaných, jedny jsi krutou smrtí zahubila, jiné však, třebas utekli, oloupila jsi neprávem o statky pozemské, které opustili. Běda, běda! „Jak zašlo zlato, změnil se
80 jeho nejlepší lesk! Rozmetáno jest kamení svaté po všech ulicích" (Pláč 4). Rci, ó Praho, prosím, rci, co ti tehdy chybělo, když jsi žila v nejlepším míru, když po celém světě jsi byla pokládána za slavnou, kdy se tvé kráse podivovaly sousední krajiny i daleko široko vzdálené země, kdy se jejich synové v tobě zdobili vědami, mravy i ctnostmi? Veliká byla chvála tvá
85 i sláva, když tvými nejušlechtilejšími vědami byla zušlechťována sousední území a kdy se pověst tvá jako nejpříjemnější vůně rozlévala po celém světě, takže i z nejzazších skoro krajů světa lidé přicházeli, aby tě viděli. Rci, znovu tě prosím, co ti tehdy scházelo, když v tobě kvetla blahodárná universita nesoucí tvé jméno? Nikdy ti tenkrát nechybělo rádců, nikdy zpo-
90 vědníků, nikdy pečlivých kazatelů, sladkými slovy proslulých.

Vím, vpravdě vím, a ani ty sama nemůžeš říci nic jiného, než žes jimi oplývala až do přesycení. Neboť universita sama nejen tobě, nýbrž i okolním krajinám štědře dodávala muže vhodné, vzdělané i moudré. Ale ty, ó hanba, nevděčná a zapomenuvši mnohonásobného dobra, když byla
95 ona velebná universita od odpůrců utlačována, když její svobody, práva a přísežná ustanovení, i královskými i jinými pečetěmi utvrzená, veřejně byla rušena, tys ji, jak bylo tvou povinností, nepodporovala, nechránila, nepostavila ses před ni jako zeď proti zlovolným odpůrcům, ba spíše k naléhání proklatců jsi beze vší pochyby k vlastní hanbě dopustila, aby ji od
100 tebe odřízli.

Nechtěla jsi z ní vážit svou velikou čest, nechtěla jsi uvážit zisky z ní vycházející. Kolik myslíš tisíc osob sdružovala životodárná pražská universita, jejíž ctihodní doktoři teologie i církevního práva, jejíž slavní mistři lékařství i svobodných umění, jejíž slovutní licenciáti a bakaláři rozličných
105 fakult, z nichž se stávají ve velkých kostelech důstojní biskupové, preláti i opati, probošti, děkani i kanovníci, jejíž studenti, urození a stejně i ušlechtilí, jejíž žáci krásných mravů, v rozličných uměních zdatní, byli ubytováni v tvých domech? Kolik myslíš zlatých jeden každý z nich ročně utratil! Spočítej, prosím, dovedeš-li, kolik tisíc zlatých se tak vydávalo
110 a zůstávalo tobě i tvým obyvatelům! Oni pak, načerpavše v tobě vědomostí a utrativše peníze, s papíry se vraceli domů. Kolik užitku jsi měla z nají-

mání domů i z pronájmu pokojů, kolik z potravin i z prodávaného zboží? Kdopak by to dovedl jednotlivě vyčíslit? Toto všechno jsi, bohužel, ztratila a ještě více! Pročež, kdybys byla bývala dbala cti i užitečného dobra, spíše
115 bys byla bývala měla zachovat samu universitu nežli zlaté doly. Namísto pravých mudrců i učenců, místo doktorů i ctihodných mužů jsi shromáždila mistry ze škol sofistických, příjemně dráždící uši, aby tě líčenými i nabubřelými slovy, lichotkami i pošetilými radami vedli do propasti.

Poradili ti nejprve, abys ustoupila od poslušenství papeže i prelátů. Za
120 druhé, abys pohrdla vlastním králem. Za třetí, abys ničila kláštery a kostely. Za čtvrté, abys rozchvátila posvátné nádoby, kalichy i monstrance a z nich razila minci. Za páté, abys zabíjela a upalovala kněze i duchovní páně. Za šesté, abys provdávala jeptišky. Posléze abys ukrutným mečem všecky jiné nutila plnit tvou vůli.

125 Kdo by si to byl pomyslil o Praze kdysi slavné a korunované, jejíž kupci byli jako knížata a kramáři byli po celé zemi proslulí. Ó Praho, tobě své zboží nabízela Francie, Anglie, Uhry, Polsko, Benátky i všecky sousední země. Proto jsi mohla být zvána nejen městem slavným, nýbrž v zemích našich městem ze všech nejutěšenějším.

130 Povolala jsi lidi nejpochybnější, nejkrutější a nejohavnější, ba i lotry, kteří vždy byli podle soudců držáni za psance a vrahy; zapudivši krále Zikmunda, takovéto lidi, obdařené štědrými dary, postavila jsi v čelo jako rychtáře a hejtmany a skrze ně jsi způsobila, že libá tvá vůně zesmrádla a veliká tvá sláva se proměnila v hanbu.

135 Potom sis vymyslila plán, který nebudeš moci uskutečnit. Řekla jsi: Shromáždím vojsko rytířů a zemánků, z rozlámaných kalichů i monstrancí dám žold mnohým vůdcům, shromáždím obecný lid; tak dobudu vítězství, přemohu odpor jednotlivců, města i tvrze podrobím daním, pány i šlechtice násilím uvedu v manství a tak budu užívat trvalé svobody jako Řezno
140 nebo Benátky. Krále budu mít, jako mají Benátčané svého dóžete. Takový byl plán, takový byl konečný úmysl, abys byla nazvána „paní všech". Avšak není prozíravosti, není moudrosti, není rady proti pánu! Ó město Praho, běda, bojím se, aby na tebe dvojí rána náhle nedopadla, totiž neplodnost a vdovství!

*

145 A nechci mlčením zakrýt, že tvoji nedouci, kteří se nazývají mistry, tvým jménem po všem světě rozesílají listy misterské nebo psaní tobě velmi škodlivá, v nichž a jimiž si rozličně stěžují na krále Zikmunda i na svatý koncil kostnický; neslýchané to věci, nezvyklé, jež se u pravých filosofů pokládají jen za hodné posměchu! O tom, co se podle jejich mínění, či spíše
150 víry mělo nevyhnutelně stát, rač vědět, abys tomu rozuměla!

Oni tvoji mistři dlouho drží a jako v evangelium pevně věří v tu myš-

lenku arcikacíře Viklefa, že se vše děje z nutnosti a že se nic ani nemohlo ani nebude moci stát jinak. Je-li tomu tak, z nutnosti takový král přišel a nebude se moci stát jinak; z nutnosti tenkrát byl takový koncil kostnický, nutně učinil, cokoli učinil, a nemohl to učinit jinak. Proč tedy trestá bůh špatné a odměňuje dobré, jestliže z nutnosti špatní hřeší a dobří z nutnosti jednají záslužně? Proč jsou tedy zřízeny zákony i práva? Proč se Kristus narodil a trpěl? Nebylo přece třeba ani evangelia, ani epištol, musí-li se vše dít z nutnosti!

*

Posléze nepomlčím ani o nesmírném šílenství tvé pýchy, abych užil pravého slova. Rozhodla ses počítat si mezi své zásluhy, aby se pod tvým jménem konal sněm, který nepokládám za hodný té věci ani toho jména, nýbrž spíše smíchu. Čtyři zlořečené osoby, plné smrtelného jedu, které ty nazýváš „muži", ač se zcela jistě tak nazývají vpravdě ne od mužnosti, nýbrž od jedovatosti, pošetile jsi postavila oné sebrance v čelo a dala jsi jim plnou moc rozhodovat o bohoslužbě mešní, o hodinkách i o jiných věcech týkajících se stavu duchovního, jako by tobě jediné příslušela správa neboli oprava celé církve. Povznesla ses k tak domýšlivé pýše, že ony čtyři jeduplné katy kladeš nad mudrce celého světa, jako by od čtrnácti set let nebylo bývalo a jako by ani nyní nebylo mužů lepších ve vědách, v svatosti života nebo i v mravech. Ti mimo jiné ve svých ustanoveních praví, že není dovoleno vzdalovat se prvotní církve. Avšak, ježto v prvotní církvi byla zachovávána obřízka, očišťování i leckteré jiné zákonné předpisy,... z toho nutně vyplývá, že by se ti, kdo poslouchají sněm oněch katů, vlastně požidovštěli... Ach, jaká to domýšlivost, jaká pošetilost, chtít rozhodovat o něčem, co církev boží po tak dlouhá léta s největší bedlivostí držela a dosud zachovává!

Nechť ti toto postačí pro tuto chvíli! Kéž by ses dala pro tyto věci náležitě na pokání a dosáhla odpuštění od Všemohoucího! Zaradoval bych se vpravdě velikou radostí, kdybych viděl, že jsi byla spolu se svými obyvateli opět přivedena do dobrého stavu, jak ti to přeji.

12 *vidění pokoje:* středověký překlad jména Jeruzalém (lat. pacifica vel visio pacis); srov. stč. překlad Pseudo-Bedových Interpretací I 245: Ierosolyma = pokojná nebo pokoje viděnie – 14 *městem písmen:* lat. civitas litterarum; srov. tamže C 69: Cariathsepher = ves krásnosti nebo město čten (písmen) – 16 *Abellou:* narážka na 2 Král. 20,18n. – 25 *zákonný bratr:* nejasná narážka snad na spory mezi moravskými Lucemburky – 28 *vždy rozmnožitel:* v. zde pozn. na s.75 k ř. 3 – 33 *jsi mu odepřela čest královského pohřbu:* pro velké bouře, které vypukly v Praze po Václavově smrti, nemohl mu být uspořádán obvyklý královský pohřeb; král byl pochován ve zbraslavském klášteře – 52 *tvoji mistři kazatelé:* míní se universitní mistři a kněží, kteří představovali později kompromisní křídlo husitství – 59 *ne za oligarchii, nýbrž za aristokracii:* ne za vládu několika, ale za vládu urozených – 75 *podsedky:* chalupníky

nebo drobné rolníky, hospodařící na cizím majetku, poddané (lat. subsides) – 104 *licenciáti a bakaláři:* nižší stupně universitních hodností – 139 *Řezno nebo Benátky:* Řezno bylo svobodným říšským městem, Benátky republikou, řízenou signorií a dóžetem voleným na doživotí – 146 *listy misterské nebo psaní:* narážka na manifesty, které poslali Pražané na začátku r. 1421 Benátčanům i jinam – 162 *sněm:* narážka na červencovou synodu pražskou r. 1421, jíž stáli v čele Prokop z Plzně, Jan z Příbramě, Jakoubek ze Stříbra a Jan Želivský – 164 *ne od mužnosti, nýbrž od jedovatosti:* nepřeložitelná slovní hříčka v latině mezi slovy: viri (muži) – virtus (mužnost) – virus (jedovatost)

ONDŘEJ Z BRODU

O VZNIKU HUSITSTVÍ

Tento latinský spisek, vzniklý v Lipsku, náleží vedle veršované skladby Václav, Havel a Tábor k nejpozoruhodnějším zjevům naší protihusitské literatury. Zmínka o obětech z r. 1421 je náznakem, že vznikl brzo po tomto roce. O Ondřejovi z Brodu viz zde již na s. 123.

Za tvárný princip k zvládnutí rozsáhlé látky posloužila Ondřejovi vzpomínka na sugestivní vidění arcibiskupa Jana z Jenštejna. Pro vztah k tradici je příznačné, že Ondřej rozvedl antikristovské téma, běžné v českém umění předhusitské doby. Zvláště významné jsou v jeho pojetí podrobné popisy těla i jednotlivých údů Antikristových. Výrazně se u něho též uplatňuje moment sociální, zřejmě proto, že čtenářstvo cizích zemí bylo citlivé na sociální důsledky husitského revolučního hnutí; přitom Ondřej pateticky podává cizině výstrahu, aby byla bdělá vůči nebezpečné husitské agitaci, a upozorňuje na veliké oběti na životech. V stylisticky znamenité závěrečné pasáži uznal Ondřej nesmírnou vinu pokleslé církve, ale předtím pronesl neochvějnou důvěru, že míra božího trestu je naplněna a vítězné dosud husitství je již vysíleno. Svůj spisek napsal proto, aby vnukl katolické veřejnosti víru, že církev nakonec zvítězí.

Uvést vidění nejctihodnějšího otce v Kristu a pána, pana Jana, kdysi biskupa míšeňského a později arcibiskupa pražského, v obecnou známost – o to se na vlastní příkaz arcibiskupův postaral správce kurie neboli arcibiskupova dvora na Menším Městě pražském a také na hradě roudnickém. Na těchto malbách mohli všichni poznat, jak je církev se souhlasem božím tísněna mnohými útrapami a potížemi, které bůh před mnohými léty ráčil zjevit jmenovanému biskupovi.

Arcibiskup Jan z Jenštejna spatřil totiž ve snách člověka černého jako mouřenína, sedícího na trůně papežském: měl na hlavě tiáru nebo infuli papežskou, ze tří korun složenou, a tahal klíče z rukou pravého papeže, který stál před ním a byl oděn v papežské roucho i korunován. Viděl též kardinály i přemnohé jejich přívržence; viděl též Hynka, řečeného Kluka, tehdy děkana pražského kostela, viděl i Kuneše, děkana vyšehradského kostela, a jiné přemnohé, jak mu podle kuriálního zvyku podávají cedule se suplikami.

Svolav pak doktory a vzdělanější preláty, aby je požádal o poučení, co to znamená, vyprávěl jim výše řečené vidění. Ti vážně poděšeni odpověděli jako jedněmi ústy: „Ctihodný otče, vše je v rukou božích; kéž bůh ráčí obrátit ten hrozný úkaz v lepší. Přesto jest se obávat, aby v církvi nenastal rozkol nebo nenastoupila na místo papeže dvojice papežská.“ Sotva však uplynulo několik málo týdnů, je oznámeno, že došlo k rozkolu, jak byl spatřen ve snu a vyložen.

*

Po tomto vidění všemohoucí bůh ukázal témuž biskupovi jiné zjevení a to bylo na jeho rozkaz stejně jako první namalováno na týchž místech. Viděl totiž člověka černého jako uhel, stojícího v žlutošedém plášti, který nebyl mnišský, nýbrž kněžský; na hlavě měl bílou infuli papežskou a na jejím spodním okraji červený pruh, který obepínal hlavu. Od toho kruhu se táhla jakási tiára, tj. červený pásek, k vrcholu infule; nos měl veliký, uši měl kančí a oči svinské; celé jeho černé tělo bylo jakoby pokryto kůží medvědí a zdálo se, že má jak na rukou, tak na nohou drápy jako jestřáb. A jeho údy držely řemeslnické nástroje, zvláště velmi mnoho útočných: byly mezi nimi meče, kopí, nožíky, srpy, sekery, šípy, rozličné oštěpy, hole, kyje, cepy, bodce, prostě skoro vše, co může zranit nebo co se zdá vhodným k bití. Na pravém rameni pak měl veliký toul, naplněný, jak se zdálo, mnoha šípy. Tak stál a násilím tahal klíče z rukou pravého papeže. Rovněž viděl týž biskup jakoby pána Ježíše Krista stát za zády papežovými, jako kdyby s tím souhlasil nebo aspoň dopouštěl, aby se to dálo.

Tamtéž viděl také nadmíru utěšenou a přerozkošnou louku, porostlou i ozdobenou všemi nejrozmanitějšími vonnými květinami, a na ní klidně seděla nejkrásnější, nejvznešenější a nejpůvabnější panna s děckem nejroztomilejším, o níž se týž arcibiskup zbožně domníval, že to byla nejsvětější panna Maria, rodná matka Ježíše Krista.

Vizme tedy, co tyto úkazy znamenají, neboť někteří chápou a poznávají vidění jakožto předpovědi událostí, dříve než nastanou; jiní však, až když se již naplnila ve smyslům přístupné skutečnosti, teprve potom chápou, co o těch věcech bylo napřed ukázáno.

A tak člověk černý jako uhel, jenž se zjevil tak, jak se svrchu píše, byl rozsévač všeho zlého, který obývá věčné temnoty a ubohé a nešťastné lidi svými špatnými vnuknutími navádí k dílům temnot a je zcela zatvrzuje, aby se nemohli vzpamatovat; původce zla, počátek ničemnosti, nepřítel světa, porušitel pokolení lidského, stálý odpůrce člověka, ďábel. On pokolení lidskému léčky nastražuje, jámy kopá, pád chystá, bludy rozsévá, roztržky živí, pokoj ruší a dobro mezi lidmi povstalé rozptyluje. Tenť, pravím, čím blíže vidí konec světa, tím krutější činy koná, tím více proti duším věřících soptí, k tím zuřivějším pokusům proti církvi, nevěstě Kristově,

navádí, aby tak, když vidí, že sám je navěky zatracen, rozmnožoval si druhy, jimž se dostane ohně pekelného. Ten chtěje vychrlit zlobu dlouho zadržovanou, předem si získal spolupracovníky a spojil vhodné služebníky, totiž velmože pokrytecké, zpupné, žádostivé a tyranské, jak řečeno, v jednu zápřež, a pak ničemně rozbořil a rozvrátil přeslavné vysoké učení pražské, které bylo jako dokonalý čtyřúhelník složeno ze čtyř národů, v němž měli útulek mužové velmi zdatní, milí bohu i lidem, jemní, pokorní i skromní; a na jeho místě upletl a vytvořil učení jiné, které by vykonávalo jeho špatnou i zhoubnou vůli, ze čtyř pokolení, jež jsou popsána v Příslovích (kap. 30). Pokolení, které laje svému otci, to jest papeži a prelátům, a které nežehná své matce, to jest katolické církvi, toť první národ lidí nevděčných. Následuje druhý národ, to jest pokolení, „jež se sobě zdá čistým, a přece není obmyto od nečistot svých". Ejhle, to jsou pokrytci, kteří kážou nařízení a zákon boží, ale činy svými konají opak. Třetí pak národ je to pokolení, jehož oči jsou povznesené a víčka do výše zdvižená. Hle, to jsou pyšní, kteří byli domýšliví na své mínění, všemi skoro doktory pohrdajíce, avšak Viklefovi, tomu Angličanovi ocasatému, dávajíce přede všemi přednost; tím se sami do té míry povýšili, že žádné již moci neposlouchají! A čtyři rádcové tohoto národa jsou: vládychtivost, ctižádost, pohrdání bližními a neposlušnost vůči prelátům. Čtvrtý je národ tyranů, o němž píše Šalomoun (Přísl. 30) takto: „Pokolení, které místo zubů má ve svých řezácích meče, aby sežralo bezbranné ze země a chudáky z lidstva." Tento národ nešetří boha, ani svatých jeho, ani klášterů, ani kostelů. A také může být tímto čtvrtým pokolením ne nevhodně označeno odnímání majetku.

Tato tedy ďábelská universita, vyhlašujíc knihy i články Viklefovy, jak jsem výše podotkl, odsouzené od několika arcibiskupů, doktorů i mistrů, ba i od dvou obecných koncilů, římského a kostnického, za články víry a je kážíc, svedla a nakazila nejen nevědomce a prosté lidi, ale i dobře vzdělané, pány, šlechtice, měšťany, rytíře i zemany, ba i celá království, země i krajiny tak, že laikové zuřili a soptili proti kněžstvu i kostelům více než pohani. Viděl jsem kraje zpustošené od válečníků, ale v nich nebyly kostely ani zbořeny, ani vypáleny. Tito se však nespokojovali vylupováním kostelů, nýbrž chvátali, aby je, požárem již strávené, strhli a se zemí srovnali, zajaté mnichy, mistry i kněží vrhali do plamenů k hořícím sochám, jiné nechávali ležet údů tělesných zbavené, jiné divou rukou usmrcené; a nejsouce usmířeni smrtí, nýbrž zuříce, což je krutější, proti mrtvým, i mrtvoly jejich snažili se neb hleděli spálit.

I nemohu proto mlčením přejít zázrak, který Všemohoucí ukázal na několika mrtvých tělech. Zajato bylo od viklefovců několik kněží, z nichž jsem některé znal podle jména i podle života. Když je za ruce i za nohy přivázali k suchému plotu, navzájem se napomínali, aby trpěli pevně i mužně pro obecnou víru. Plot se zapaluje, sláma s hojným dřívím se při-

kládá, už přistupuje a blíží se k nim hltavý plamen. Každý z nich poroučí do rukou páně duši svou. Tak pevně odevzdali mrtví své duše pánu. Avšak
100 viklefovští katové vidouce, že nebyli zcela stráveni ohněm, ač byl ohromný, nýbrž že jen duši vypustili, řídíce se zuřivostí i zlobou a rozhodujíce se, že se nemá ani mrtvých šetřit, snesli na řečené mrtvoly mnohem více slámy s dřívím i suchými sudy. Když to bylo naloženo a zapáleno a když vše shořelo, byla svrchu řečená těla nalezena stejně jako dříve nedotčena.

105 A tak zuřili po celých Čechách i na Moravě, vraždíce muže počestné i urozené, duchovní i světské, pro nic jiného, než že nechtěli přijmout nevěru. A to jim nestačilo, nýbrž zbroceni lidskou krví a napadajíce rukou silnou a svatokrádežnou posvátné budovy, uchvacovali církevní klenoty, kalichy i monstrance, knihy, roucha i kápě a veřejně je upravovali k svět-
110 ským účelům. Neboť někteří lidé mezi nimi, narození jako sedláci, kteří se předtím s bídou oblékali do šedých hadrů, po tomto neslýchaném vyloupení kostelů se již oblékali v hedvábné kabátce zhotovené z ornátů a pluviálů. A což je úžasné i bohaprázdné, nejsvětější svátost těla páně ze schránek vyhodivše a schránku, ať měla jakoukoli cenu, vzavše a nechavše beze
115 strachu i náležité úcty tělo páně jen tak, tím rychleji přistupovali k pokračování v dílech svatokrádežných.

Hle, ďábel černý, ba černější a nejčernější, kolik, jak velkých i temných skutků dal provést skrze své spolupracovníky a žáky! Že měl na hlavě korunu biskupskou, to znamená uchvácení moci i vážnosti biskupské, kte-
120 rou si bez rozpaků přisvojují a osobují viklefovci. Všecky zajisté, kdo k nim přicházejí, rozhřešují bez rozdílu ode všech hříchů řkouce, že nikdo nemá být připuštěn k takové moci, ježto tito i kněží si to vyhradili z lakoty nebo pro zisk, a tvrdíce, že všem kněžím, a ne pouze biskupům bylo a jest řečeno: „Čí hříchy odpustíte, odpouštějí se jim“ (Jan 20). Proto tato snadnost
125 dojít odpuštění poskytla bohužel mnohým podnět k hřešení. Nikdy však nebyli lidé tak nakloněni k loupežím, k svatokrádežím, k vraždám, k pustošení a požárům, k zradám i křivým přísahám a k jiným skutkům bohaprázdným, jako tito viklefovci, když si neprávem a bez rozpaků přivlastnili takové oprávnění proti církevnímu ustanovení i právnímu řádu. Prováděli však
130 toto zlo lstivě, podávajíce jed v sladkém poháru a kryjíce vlastní ničemnost jakýmsi pláštíkem zbožnosti. Poutali a vábili k sobě přízeň těch laiků, kteří mají vrozenou nenávist proti duchovním, předstírajíce pokoru, lhouce počestnost, ukazujíce laskavost slovy, ne však skutkem, na kazatelnách hlásajíce lásku, všecky uctívajíce, ke všem se naklánějíce, lidu přílišnou
135 vlídnost prokazujíce, napomínajíce, ale když se zavázali sliby, pak už je nutíce, aby je v jejich bludech bránili. Takové před lidem budili zdání, jako by jednali podle rozkazu páně i z horlivé lásky. Proto bylo vidět červený pruh na spodním okraji infule, jenž značí takovouto sofistickou horlivost. Není však pochyby, že se anděl satanášův leckdy přeměňuje v anděla

140 světla; třebas je podroben nejtěžším mukám i bolestem, neustupuje však, pokud je v jeho moci, od zloby. A tak i kacíři, ačkoli mnoho zlého strpí a nejeden z nich uzavřel život špatným koncem, přece se nevzpamatovávají ze svých bludů a zuřivostí, ale denně kupí zlo na zlo, jsouce poháněni ostny své nevěry. Proto též se tiára nebo červený pásek táhl od toho již dotče-
145 ného pruhu k vrcholu infule. Neboť myslí, že přemohou celé křesťanstvo a podrobí je svým bludům.

Pláštěm žlutošedým nebo voskově žlutým, který měl ďábel na sobě, můžeme, a nikoli špatně, rozumět učení kacířské. Neboť usvědčení kacíři, přijatí na milost církevní, byli kdysi označováni křížem žlutošedým nebo
150 šafránovým. Nemocní žloutenkou žloutnou v tváři, a jestliže se chorému rychle nepomůže, sotva se vyléčí, když se nemoc rozmůže. Tak je tomu i s kacíři, nejsou-li potřeni hned na počátku; když se rozrostou, nevyhladí se již beze ztráty krve. Z malé jiskry vzniká plamen, který lze stěží uhasit. Proto řekl Ovidius: „Počátkům musíš se vzepřít" atd. Hle, Arius byl v Ale-
155 xandrii malou jiskrou, když však nebyl hned potlačen, jeho plamen zpustošil celý svět. Tak se i jinde stalo: nechtěli, kdo mohli i kdo podle povinnosti měli jiskru uhasit. Avšak nevím, kdo by mohl, kromě boha, uhasit tento oheň, takto vzplanuvší!

Ale onen žlutošedý plášť je utkán z mnoha kacířství, jako z valden-
160 ských, z runhariů, z takzvaných bratří svobodného ducha, z adamitů, kteří chodí nazí, z luciperiánů i z rozličných jiných, zvláště však a nejvíce je znova sešíván a lemován knihami Angličana Viklefa, které lidé nerozumní, ctižádostiví, pyšní a nadutí, toužící být pokládáni za učence, dychtivě – bohužel – přijali, odloživše bezpečné a jisté učení starých Otců, proti
165 slovům Písma: „Nepřekročíš starých mezníků, jež položili otcové tvoji" (Přísl. 22). Proto opustivše cestu přímou, chodí cestami temnými, a ježto nepřijali lásku pravdy, aby ozdravěli, proto poslal jim bůh dílo bludu, aby věřili lži a nepravosti. Tak píše Apoštol (2 Tes. 2). Neboť moudrá žena, tj. učení katolické, vzdělává dům svůj, nemoudrá však, tj. kacířství, dům vy-
170 stavěný rukama, tj. velkými a těžkými pracemi, boří (Přísl. 14). To se v Čechách a na Moravě splnilo do písmene.

*

Abych však skončil, viklefovci pokládali za svaté, dobré i přípustné dopustit se velmi pohotově všech ďábelských skutků, lze-li to tak říci; ale jak dobré konce má loupení kostelů i kněží a jaký užitek to přináší uchvati-
175 telům, to kromě žalostné pohromy přemnohých i jinak zjevil soud božského slitování. Neboť skoro všem obyvatelům království je známo, že leckteří lidé veliké vážnosti, kteří se zmocnili statků církevních, hanebně přišli o vlastní, mnohem lepší. A netřeba říkat více, protože je to všem zřejmé.

A co mám říci o každodenních nebezpečích a škodách, které takovým hrozí? Není mezi nimi nikoho, kdo by se denně nebál, že ztratí vše, co má, buď skrze silnou ruku nepřátel nebo zradou dokonce vlastních služebníků. Kolik zbytečných nákladů i cest činí, jak veliké škody trpí, kolika nepříjemnostmi jsou stíháni, kolika obtížemi týráni! Kdo by to všecko dovedl přesně vyložit? Ten, kdo se kdysi k ochraně své tvrze spokojoval šesti nebo osmi sluhy, dávaje jim žold malý nebo žádný, je nucen chovat jich dvojnásobný nebo snad i trojnásobný počet za těžký žold. Jiný, kdo se nebál ani cizích, je již nucen se strachovat přátel i vlastních domácích lidí, aby ho nezradili nebo mu neuškodili. Byli a dosud jsou evangeličtí bratří, totiž podle slov: „Dejte, a bude vám dáno" (Luk. 6). Dokud rytíři, zemané, jakož i páni dávali bohu, oplývali vším. Jakmile však počali loupit, co bylo bohu zasvěceno, rychle je postihly ztráty na statcích časných podle toho, jak psáno jest (Přísl. 11): „Jedni rozdělují vlastní, a vždy bohatnou; druzí loupí, co není jejich, a vždy v nouzi jsou."

*

Ona šelma se též snažila, jak viděl biskup, vyrvat klíče z rukou pravého papeže. Neboť kněží a mistři, majíce tak velikou a takovou pomoc, pokoušeli se celou pravomoc i autoritu papeže i prelátů, jak duchovní, tak i světskou, zrušit, zničit a zcela zkazit. Ale „brány pekelné ji nepřemohou" (Mat. 16)! Tak i církev snáší pronásledování, ale trvá bez újmy; neboť církvi je vlastní, jak jsem svrchu podotkl, že čím více je utlačována, tím více roste, prospívá a rozmáhá se.

Z toho ze všeho, čtenáři i posluchači, vyberte a posuďte, zda bůh pomáhá jim, totiž viklefovcům! Zkoušejte duchy, jsou-li z boha (1 Jan. 4), a nemůžete je lépe poznat nebo soudit, leč podle neklamného naučení Spasitelova: „Po ovoci jejich – praví (Mat. 7) – poznáte je!" Zdaž dobré jsou vraždy, loupeže, požáry, krádeže atd., jež páchají? Jistě řeknete, že nejsou dobré. Jak tedy bůh, který je nejvýš dobrý, bude původcem i podpůrcem zlých? Vyplývá z toho závěr, že ona sekta nepošla z boha jako původce, nýbrž od ďábla: tak, jak je svrchu psáno, byla tomu pražskému arcibiskupovi ukázána. A Ježíš Kristus, pán náš, jenž je pravda i život (Jan 14), to, co bylo svrchu pověděno, zdálo se, jako by dopouštěl, a vskutku spravedlivě. Neboť je spravedlivý a správný soud jeho: přikázalť, aby se přísně ostříhala spravedlnost i svědectví jeho (Ž. 118). My však, běda, se odchylujeme od jeho příkazů. On je cesta (Jan 14), ale my jsme po ní nešli. On je pravda, ale my jsme ji nezachovali. On je život, jímž jsme, ó běda, pohrdli a k původci smrti jsme se špatnými činy odchýlili a jeho jsme byli spíše poslušni než štědrého dárce všeho dobrého.

Ó pane Ježíši Kriste milosrdný, spravedlivě a milosrdně nás trestáš, že jsme nešli cestou tvou. Všecky cesty tvé jsou pravda. Nestáli jsme

v pravdě, ani pokud jde o tebe, ani pokud jde
220 o nás samé, nýbrž nepravě jsme jednali ve smlouvě s tebou (Ž. 77). Nepravost jsme mluvili a nikoli pravdu s bližními, ani jsme se neodvděčovali za dobré, jež jsi nám v nadbytku prokázal. Odvrátili jsme se od pravého života a obrátili se k životu zvířecímu: jeden k rozkošem lásky, druhý k nádherným šatům, jiný hledal pocty, jiný přízeň, jiný množství prebend, jiný
225 neklid bohatství, jiný nákladné stavby domů, jiný rozkošnou podívanou na zahrady; jeden maloval síně, jiný strojil hostiny, jeden byl hráč a kostkář, jiný obchodník, jeden sotva šel do kostela, jiný sotva nebo zřídka vycházel z krčmy; jiný chtěl peníze shánět do měšce, ale nikdy nebo jen zřídka sloužit mši. Co pravím? Všichni jsme se uchýlili a zároveň se stali neužitečnými,
230 od paty až k hlavě není v nás, běda, nic zdravého. Hle, v kněžstvu jako by vůbec nebylo kázně; hle, na dvorech biskupských bují veřejné svatokupectví; hle, v stavu mnišském, lze-li tak říci, chtivost bez konce! A abych skončil, nebylo chyby u laiků, jíž by se dříve, a běda, ještě nápadněji nebyli dopouštěli kněží. Nelze tedy než říci, co svatá církev čte a zpívá:
235 „Vše, co jsi nám učinil, pane, soudem pravým jsi učinil, neboť zhřešili jsme proti tobě a příkazů tvých jsme neposlouchali. Než učiň s námi podle množství milosrdenství svých!" Znič, prosíme, tu sektu zrádnou i ukrutnou, aby nezahynuly duše, jež jsi drahocennou krví svou vykoupil!

Ó nejlaskavější panno, ó nejmilejší rodičko, ó nejochotnější těšitelko
240 ubohých, Marie! Ty již sedíš na trávníku nebeském s jediným i nejmilejším svým synem, oplývajícím všelikou krásou i lahodnými radostmi. Račiž se, prosím, za nás přimluvit! Neboť ty jsi potřela hlavu hada, tys pokořila plemena zmijí (Mat. 23), ty sama jsi vyhubila všechna kacířstva v celém světě. Zhub také tuto sektu viklefskou, tobě na odpor se stavějící, aby za-
245 rmoucení neodpadali, slabí aby nekolísali, věrní aby se nechvěli, aby nezoufali vyhnanci a zrádci aby nad svou špatností nejásali! Amen! Ó panno Maria, přimluv se za nás za všecky! Amen.

1 *vidění nejctihodnějšího otce:* Jan z Jenštejna si podle svých vidění dal namalovat obrazy v Praze (v biskupském dvoře poblíž malostranského vyústění Karlova mostu) a v Roudnici (srov. R. Urbánek, Čas. Společnosti přátel starožitností 25, 1917, 75n.) – 9 *tiáru nebo infuli:* tj. papežskou korunu – 12-13 *Hynka... Kuneše:* Hynek Kluk z Klučova a Kuneš Jindřichův z Veselé byli za církevního rozkolu vůdci strany držící se avignonského papeže Klimenta VII., kdežto král Václav IV. a arcibiskup Jan z Jenštejna náleželi ke straně římského papeže Urbana VI. – 13 *pražského kostela ... vyšehradského kostela:* svatovítské kapituly ... vyšehradské kapituly – 14 *kuriálního:* obvyklého u papežského dvora – 15 *se suplikami* s žádostmi, s peticemi – 25 *v žlutošedém plášti:* proti módní žluté barvě horlili mravokárci, až se stala znamením hanby, takže bylo nařizováno nevěstkám nosit závoje se žlutými okraji; odtud i žluté kolečko, které musili v středověkých Čechách nosit židé – 26 *kněžský:* tzv. „cappa choralis", asi nynější pluviál – 72 *ocasatému:* narážka na apokalyptický obraz ďábla – 79 *odnímání majetku:* lat. detractio (místo není zcela jasné) – 80 *ďábelská universita:* tj. v očích autorových po vydání Dekretu kutnohorského z r.

1409 – 82 *římského:* míní se koncil, svolaný papežem Janem XXIII. do Říma na počátek r. 1413, na němž bylo odsouzeno 45 Viklefových článků – 122 *tito:* tj. biskupové – 154 *Ovidius:* římský básník († 18 n. l.); cit. Remedia amoris (Léky proti lásce) 91; celý verš zní v překladu: Počátkům musíš se vzepřít, sic pozdě sháněl bys léku; *Arius:* alexandrijský sektář ze 4. stol., zakladatel hnutí ariánů – 156 *nechtěli, kdo mohli:* narážka na krále Václava IV. – 159 *z valdenských...:* jmenovány středověké náboženské sekty, pronikající do Čech ze západu

KATOLICKÁ INVEKTIVA PROTI ZIKMUNDOVI

Skoro současně se spisem Ondřeje z Brodu, ale ne v prostředí německém, nýbrž nejspíše v Polsku, byl napsán vášnivý anonymní latinský spisek proti Zikmundovi, podle všeho od českého autora. Není to překvapující, jestliže víme, jak se veřejné mínění po nové Zikmundově porážce u Habrů na počátku r. 1422 obracelo nejen proti českým katolickým pánům a Maďarům z okolí králova, ale i proti králi samému, dávajíc mu vinu za nezdar. Zajímavé je však to, že se k německým nespokojencům svou invektivou připojil i český emigrant, a to způsobem, který daleko předčil dosavadní podezřívání Zikmunda a stavěl autora po bok původci skladeb dochovaných v Budyšínském rukopise, třebaže z rozdílných důvodů.

Nařizuje to spravedlnost přirozeného práva, dotvrzuje to prozíravost řádného rozumu a dosvědčí to i letopisy, že se sluší popisovat činy králů i knížat. Hodí se také častěji do nich nahlížet, poněvadž z nich vysvítá, kterak má být dobrý chválen a zlý tupen, abychom tak – jako odrazem
5 nějakého zrcadla – mohli smýt špínu zločinů a chválit neposkvrněného pána. Proto já, bezejmenný, boje se hněvu démonova, snažím se pracovat ve skryté řeči a z obecné pověsti jako včela bohatě v jedno sebrat zároveň dobré i zlé, aby tak ten, kdo tíhne k dobru, byl z toho, co dobrého je o našem králi sepsáno, v dobrém posílen, a ten, kdo se vymanil ze zlého, ještě
10 více se pokořil a obrátil. Ze svého vlastního nepřidám nic, nýbrž spíše z řady mnoha slov sestavím krátký souhrn.

Je vhodné pohlédnout na počátek jeho povýšení, aby bylo patrno, jak počestný byl začátek jeho životní dráhy. Neboť skvělost slávy otcovské a záře světla věčného vylily naň z jasného nebe poklady své lásky, jak
15 v mravech, tak v moudrosti, dva zajisté bohaté, třpytivé i zářivé proudy paprsků, veškerou svou laskavost, takže se zdálo, že přede všemi králi a knížaty zemskými je věrným Kristovým z nebe seslán jakoby bílý sloup oblačný; že vzniká nové světlo v církvi boží, když přicházel do Kostnice, nová pochodeň, soustřeďující své rozptýlené paprsky, životodárné preláty
20 obecné církve. Sbíhali se staří i mladí k tak velikému divadlu, toužíce uvidět tvář rozumného. „Kdo," praví „je tento? I budeme jeho chválit." Jásala životodárná matka církev, slavíc svátek radosti, protože roh spásy dnes na věžích pozdvihl pán, jenž z končin uherských nám tohoto poslal. Hle, jak široko daleko se šířilo jeho velebení a chvályhodná paměť po všem světě!

25 Neboť skoro celá Francie, Německo i Anglie doufaly v něho jako ve výtečného vládce, Lombardie a Itálie, Navarra i Aragonie si cenily jeho povolání do čela svaté říše tak jako druhého Áróna, od boha povolaného ke kněžství; Morava a Čechy, všecek zbožný lid očekával v něm vykupitele a spasitele, celý okrsek světa a všechna království země toužila bez oddechu
30 sloužit jeho vládě. Volali všichni i každý z nich: „Není nalezen jemu podobný. Hle, je více než Oktavián, hle, více než Justinián, hle, více než Titus a Vespasián, hle, více než Šalomoun! To není modloslužebník, nýbrž ctitel jediného pravého boha i křesťanského náboženství!" A dosvědčovaly hlasy po celém světě: „Právem jemu dáno jméno Sigismundus, to jest čistý.
35 Svědomitostí a moudrostí opravil církev, nejvyšší prozíravostí a znamenitou učeností osvítil svět." Přál si lid křesťanský, jeho lsti neznalý, příchodu jeho, říkaje se Simeonem: „Kdy přijde? Myslíš, že ho uvidím? Myslíš, že se ho dočkám?" Hle, král tvůj tobě přišel, uviděl jsi ho a uslyšel jsi ho. A ten, jehož jsi dosud s velkou netrpělivostí očekával, přišel!
40 Než co řekneš o něm teď, když sice snad na počátku jeho hlas byl hlasem Jákoba řkoucího, že chce vyplenit všecko kacířství, ale ruce, totiž činy jeho, jsou Ezaua, zlo v království Českém činícího. A ten, jenž k tobě přišel se sprostností holubičí, ukázal ti lstivost liščí. A abych stručně uzavřel, ucho své jsi až dosud nastavil tomu, kdo jen příjemně dráždí; nakloň tedy
45 nyní ucho své tomu, kdo podle obecné pověsti mluví pravdu! Vždyť protivy vedle sebe položené tím více vysvitnou. Slyšel jsi jeho doporučení, slyš i jeho pokárání! Neboť od pokolení k pokolení ukazoval bůh milosrdenství své. Ten, jenž vyvedl Abraháma z Uru Chaldejského, uchránil svou nevěstu, církev, také před úklady nepřátel a obzvláště před úklady
50 krále uherského: protože kdyby ten byl nyní korunován za císaře, měla by církev nového zhoubce a panna bez jediné vrásky by utrpěla novou poskvrnu. Ale blahoslaven buď bůh na věky, jenž ji vysvobodil od takového břemene! Zahřmí hlas církve: „Zalkej tedy, ó životodárná matko církvi, bědujte všichni pastýři a správcové náboženství křesťanského v Čechách,
55 svlékni se sebe šaty příjemného veselí, oblec se v žíni a popel, truchli nad svým jedináčkem, řkouc lítostivě a žalostně: Syna jsem vychovala a povýšila, ten však mnou pohrdl. Učiněn jest mně jako lev nástrahy strojící, obrátila se v žalost radost má" (Iz. 1). Ó ubohý lide, dosud postavený v bídě tohoto vyhnanství, ježto nový král vyvstal nad zemí, ne správce, ale
60 zhoubce věrných Kristových, ne vyhladitel kacířstev, nýbrž plenitel všech kostelů, ne utěšitel, nýbrž olupovatel mnichů i panen, ne ochranitel, ale utlačitel všech vdov a sirotků. A v něhož jsi doufal jako ve vykupitele Izraele, ten se stal milovníkem ženy bratra svého, Jezábel. Od něhož jsi doufal, že budeš utěšen v radosti, ten ti přišel se smutkem a vůbec se vší
65 zuřivostí, ne jako utěšitel, ale jako pobuřovatel, aby tě s Faraónem porazil. A jde obecná pověst mezi lidem, kde ten praví to a jiný ono: „To je

druhý zločinný Antiochus, jenž odnesl posvátné nádoby z chrámu páně; to je druhý Joab, vší lstivostí vrchovatě naplněný. To je druhý Achab, jenž z vinic pána zástupů a z míst posvátných učinil zahrady zelinářské. Toť
70 druhý Absolón, jenž se spikl se zločinnými a kacířskými syny proti křesťanům páně. Toť Apollonius, jenž z chrámu páně odvezl kořisti mnohé. Toť nejzločinnější Jidáš, jenž předstíraje mír oklamal údy páně. Toť nejzpupnější Goliáš, nejhorší nepřítel všech zbožných, jenž utiskuje spravedlivé a pozdvihuje kacíře, jakož učinil věrným Kristovým z Hor Kutných atd.
75 Toť je druhý nejnestydatější Holofernes, vždy vínem opilý! Toť druhý Samson, jejž oslepila zloba ženská! Tomuť čelo se změnilo v čelo nevěstčí, ježto se již nedovede červenat. Toť nepřítel pravdy, jenž se neostýchá rušit učiněné přísahy! Toť marnotratný rozdavač i rozhazovač dědictví Ježíše Krista! To je nejhorlivější kuplíř a milovník nevěstek! To je onen drak zhoubný,
80 jenž pronásleduje nevěstu Kristovu, církev, jenž bouří zemi a obrací svět v poušť, jenž vyvrací království a boří města věrných! To je v pravé podobě syn ďáblův, jenž nespí, ale stále strojí zlo, jenž se radí s bezbožnými a vždy stojí s radou ničemných.

A aby zřejměji mohla vysvitnout hanba jeho zkaženosti, uvedu pří-
85 klad. Neboť Domicián a Dioklecián byli muži nejukrutnější, Dacián a Maximián muži nejzločinnější, Afrikánus a Julián Apostata muži nejzoufalejší, Herodes, Nero a Hadrián muži nejúchylnější; avšak nikdo z nich nenapáchal tolik a tak zhoubných skutků jako tenhle muž. U lidu činí své jméno proslulým ne v dobru, ale ve lsti; nešetří svatých, nebojí se boha, neděsí se
90 lidí, neostýchá se vyhánět svaté panny, nestydí se páchat svatokrádeže, znesvěcovat svatá místa, zneuctívat hroby předků. Více se bojí urazit Jezábel, modlu svou, kterou všude s sebou vodí, nežli znevážit boha, svého stvořitele. Zajisté jazyk sotva již stačí vypovědět jeho zločiny napáchané v Uhrách, jež byly jaksi ututlány: jakého se tu dopustil krveprolití, kolik
95 klášterů zbořil, kolik biskupství a kostelů zpustošil. To bylo jeho obratností i horlivostí o církev, pokrytecky předstíranou, uvedeno v zapomenutí. Již však znovu po zásluze bylo to obnoveno tím, kdo jeho zlé skutky odhaluje. Maličko se poraďte, mudrcové světa, prolistujte všechny letopisy – a nenajdete člověka, který by kdy byl podoben tomuto. Toť obzvláštní přízni-
100 vec všech kacířů, toť pronásledovatel kněží, toť znásilňovatel žen a hanobitel panen, jenž jako břitva bez přestání neochabuje v páchání lsti, jenž nezachovává přísahy na koncilu složené, jenž bez rozdílu ruší všechny sliby bohu učiněné. Ale opravdu, pátráš-li po vůli tohoto božího dopuštění, odpovídá se, že pro hřích lidu nechává pán kralovati pokrytce. Co z toho
105 plyne? Slyšeli jste zajisté Proroka kdysi řkoucího: „Nedůvěřujte knížatům" (Ž. 145). A opět: „Zlořečený člověk, jenž důvěřuje v člověka" (Jerem. 17). Ty však jsi vzdal jemu poctu jedině bohu příslušející, neboť jsi ho uctíval vytrvale a s okázalostí velikou více než boha, zpíval jsi mu píseň jen bohu

patřící řka: „Přišel jsi, vytoužený!“ atd. (Agg. 2). Nyní se stal ohavným
110 úkladníkem proti tobě. Jde kněz se svátostí oltářní a není, kdo by šel před ním nebo ho následoval. A protože jsi více uctíval člověka smrtelného než boha, dopustil ses takřka modloslužebnictví, bohem jsi pohrdl a zapomněl jsi na pána boha svého, po zásluze za to trpíš. Protože jsi zhřešil proti bratru svému, Kristu, proto přišlo na tebe toto trápení. Ale poněvadž jsi zhřešil,
115 upokoj se a konej pokání v žíni a popelu! A snad položíš-li naději svou v pána, milosrdenství si vzpomene a dá blahořečení za zlořečení. Aby tedy dlouhé protahování řeči nevneslo omrzelost v uši posluchačů, obrátím teď péro ke králi uherskému.

Poslechni, prosím, a nakloň ke mně sluch svůj, ó králíku! Kde, prosím,
120 jsou přísahy, které jsi učinil svatému koncilu kostnickému? Kde jsou, prosím, sliby, jež jsi pánu přísahal, že vpravdě vyhladíš kacíře? Než, běda, stal ses sám špínou a odpadkem všeho toho, pokrytče! Dobře o tobě prorokoval prorok David řka: „Ústa tvá překypovala zlobou a jazyk tvůj spřádal lsti. S cizoložníky jsi díl svůj položil“ (Ž. 49). Což jsi neslyšel Jana,
125 křtitele Kristova, řkoucího Herodesovi: „Není ti dovoleno mít manželku bratra svého“ (Mk 6). Jak to tedy přijde, co se za tím skrývá, jaký klam či ďábelské zoufalství, že nepropouštíš Herodiadu, tu nejhorší čarodějku? Snad ne proto, že tě svedla její krása a že žádostivost zvrátila srdce tvé? Zatemněno je zajisté pošetilé srdce tvé a zaslepila tě zloba ženská. Ó kéž
130 bys pochopil a dovedl bez váhání svůj život napravit! Rychle bude naplněna doba vlády tvé, neboť již jsi kraloval jistou dobu a sotva ještě polovinu té doby budeš kralovat. Blízko je čas, kdy budeš od boha potrestán, a toto budiž tobě znamením. Neboť „zlato“ tvé moudrosti „ztemnělo“, věhlas tvé slávy i srdce tvé zhlouply. „Změnila se barva nejlepší“ (Pláč 4),
135 takže jsi již po celém světě zván kacířem. A ty, jenž zrána slušně jsi vycházel na svatém koncilu jako Světlonoš, již skrze hloupé ženy hloupneš. Již nebudeš zván, jako kdysi, králem nejjasnějším, ale nyní cizoložníkem, křivopřísežníkem, lhářem, největším svatokrádcem i kacířem. A jak by sis mohl, jsa císařem, celý svět podrobit ty, jenž nejsi s to uklidnit ani své
140 království? Zmlkni tedy a vůbec již nepomýšlej na svaté císařství!

Dáno, kde psáno, roku 1422.

6 *démonova:* krále Zikmunda – 12 *jeho:* krále Zikmunda – 26 *Lombardie..., Navarra i Aragonie:* tehdejší samostatné státní celky na území dnešní Itálie, Francie a Španělska – 27 *Áróna:* Árónovi, bratru Mojžíšovu, byla podle bible z rozkazu božího udělena dědičná hodnost nejvyššího kněze – 31 *Oktavián:* Octavianus Augustus, římský císař (vládl 30 př. n. l. – 14 n. l.); *Justinián:* byzantský císař (vládl 527-565), usiloval o obnovení římské říše, přispěl ke kodifikaci římského práva – 32 *Titus:* římský císař (vládl 79-81); *Vespasián:* římský císař, otec Titův (vládl 69-79); *Šalomoun:* biblický král, proslulý moudrostí – 34 *jméno Sigismundus, to jest čistý:* středověký etymologický výklad jména Sigismundus (sic es mundus = tak jsi čistý) – 37 *se Simeonem:* podle bible spravedlivý muž v Jeruzalémě, který neměl zemřít dříve,

dokud by se nedočkal narození Ježíšova – 40 *byl hlasem Jákoba...:* narážka na Gen. 27,22: Hlas jest hlas Jákobův, ale ruce tyto ruce Ezaua – 48 *Ten, jenž vyvedl...:* tj. bůh; narážka na biblické vyprávění z Gen. 11,31 – 63 *Jezábel:* podle bible žena izraelského krále Achaba, která měla zhoubný vliv na náboženský život země; zde narážka na vdovu po Václavovi IV., královnu Žofii – 65 *s Faraónem:* tj. jako biblický Farao Židy – 67 *Antiochus:* syrský panovník (175-164 př. n. l.), podle bible vyloupil chrám jeruzalémský – 68 *Joab:* podle bible synovec Davidův a pomocník v jeho zlých činech; *Achab:* izraelský král; podle bible si násilím přivlastnil vinici zbožného muže – 70 *Absolón:* podle bible syn krále Davida, který zosnoval povstání proti otci – 71 *Apollonius:* podle bible výběrčí daní, který plenil Jeruzalém – 73 *Goliáš:* podle bible velký bojovník Filištínských proti Židům – 74 *jakož učinil...:* narážka na řádění Zikmundovo a jeho vojska mezi obyvatelstvem při útěku z Kutné Hory počátkem r. 1422 – 75 *Holofernes:* asyrský vojevůdce, kterého podle bible zavraždila vdova Judit; *Samson:* podle bible izraelský soudce a hrdina, který byl zbaven síly a oslepen zradou své milenky Dalily – 85 *Domicián:* římský císař, bratr a nástupce Titův, proslulý ukrutností (vládl 81-96); *Dioklecián:* římský císař, pronásledovatel křesťanů (vládl 284-305); *Dacián a Maximián:* patrně jména krutých vládců, uváděných v legendách o sv. Jiří a Kateřině – 86 *Afrikánus:* snad míněn Sextus Julius Africanus, římský vědec, který útočil proti některým biblickým legendám; *Julián Apostata:* římský císař, filosof a spisovatel, odpadlík od křesťanství (vládl 361-363) – 87 *Herodes:* vládce v Galileji na zač. n. l., pronásledovatel Kristových přívrženců; *Nero:* římský císař, proslulý rozmařilostí a zvrhlostí, pronásledovatel křesťanů (vládl 54-68); *Hadrián:* římský císař (vládl 117-138), dočasně pronásledoval křesťany – 94 *krveprolití:* patrně narážka na popravu 32 uherských šlechticů, o níž se v moderní historiografii pochybuje (uvádí ji Thurocz, Chronicon rerum Hungariae IV, 7 a Fessler-Klein, Geschichte von Ungarn II, 1869, 360 – již k r. 1393) – 102 *na koncilu:* tj. kostnickém – 127 *Herodiadu:* Herodias, žena Herodova bratra a později Herodova; zde míněna královna Žofie – 136 *Světlonoš* (lat. *Lucifer*): Jitřenka, vlastně planeta Venuše, ohlašující příchod dne – 140 *na svaté císařství:* míněna císařská korunovace

INVEKTIVA PROTI HUSITŮM

Autorem byl nějaký emigrant, jak lze soudit z toho, že se argumentace ve větší části latinského spisku, psaného r. 1432, týká ne tak třicátých let, jako poměrů pražského husitství ještě za Husova života a brzy po jeho smrti. Skladatel se přitom často dovolává tehdejších agitačních husitských písní; patrně těžil především ze vzpomínek.

Rovněž své přívržence, jimž slibovali naprostou svobodu na vodách, v lesích i v hájích, zbavili vší svobody a uvedli v otroctví, jako kdysi Farao Egypťany, tím, že na nich každoročně vymáhají platy, desátky i dávky. A neplní-li menší věci, jež slibovali, jak budou moci poskytnout věci větší, totiž spasení nevinnosti skrze čistotu dobrých skutků i občerstvení věčného odpočinku a osvobození od věčného ohně, což je příznačné pro kacíře, o nichž mluví Řehoř v Moraliích, kn. 20, kap. 30. A že je zbavili svobody, je zjevno ze zkušenosti na ubožácích, zvláště sedlácích, kteří v době míru svobodně chodili, kam chtěli, nyní však pro strach z nich prchají do hraze-

10 ných měst, kde nemohouce žít obvyklým způsobem jako na venkově (odkud jsou nuceni odcházet do vyhnanství) a neumějíce se srovnat s měšťany, jsou trápeni velkými starostmi a nesnázemi; někteří pak, nemohouce už snášet svůj osud a svěřujíce se jeho rukám, aby je řídil, vracejí se na venkov a tu v noční době, zemdlení a ospalí po denní práci, když se někdy štěkáním psů
15 probudí z těžkého spánku, jako šelmy, které pronásledují lovci se svými psy, zadem prchají do lesních úkrytů a tam se skrývají v útají. A tak, když spí, v té době lotři sní o tom, jak by mohli ukládat o jejich život i statek; když bdí, děsí se stínu vlastního těla; ve dne jsou bázliví, v noci neklidní, a tak vždycky jsou ubozí. Ó znamenitá blaženosti tohoto předstíraného
20 náboženství, které kdo dosáhne, bezpečným být přestane! A ačkoli ubozí lidé, a zvláště sedláci, trpí od nich tak veliká zla, přece nechtí, ba ani nemohou dospět k tomu, aby je poznali podle ovoce, podle něhož, jak pán napomenul (Mat. 7), mají být poznáváni, jsouce totiž přímo raněni jakousi zmateností, aby se jich mohli tím snáze vystříhat, čím lépe by je poznali.
25 Obávám se proto, že o nich a o jejich vůdcích, falešných apoštolech a falešných kazatelích, byla řečena, avšak ne hlasem zapřísahajícího, nýbrž kárajícího, tato slova: „Zatemněte se oči jejich, aby neviděli" (Jan 12).

A ačkoli plat čili „hold" svým vůdcům, ba spíše svůdcům, odvádějí třikrát nebo čtyřikrát do roka, svým zákonným pánům však jenom jednou,
30 přece bez překážky jsou od nich drženi pod tvrdým babylónským jhem jako v poutech a v boji proti věrným, jež se snaží zdolat, jsou vystavováni za terč, do kterého se sletují šípy.

Rovněž mezi vším, co jejich otec Viklef ve svém životě učil podivného, ba spíše zatracení hodného a zcela nevhodného, to jedno pokládám za nej-
35 ohavnější, když on za dogma vyhlásil, že takovou poslušnost, jakou je třeba prokazovat bohu i lidem, má vzdávat samému ďáblu – hrozno povědět – i nejlepší stvořitel, kterého poslouchají moře, větry i celý svět (což je jeden z 45 článků vyňatých z knih řečeného Viklefa a odsouzených kdysi v Praze od doktorů teologické fakulty a jiných pravověrných mužů).
40 A tento Viklef, přestože až příliš štědře rozšířil pojem poslušnosti, přiznávaje nárok na ni i nejhoršímu ďáblu od nejlepšího boha, jak jsme uvedli, sám – se svým žákem Husem a s jinými svými a řečeného Husa následovníky – upřeli a dosud upírají, že se má podle rozkazu božího zachovávat poslušnost lidem postaveným na vrcholu moci církevní, totiž papeži a prelá-
45 tům, volíce raději poslouchat ďábla, který jim toto vnuká, nežli ducha svatého, který rozněcuje věrné, aby měli ďábla v ošklivosti a svým představeným vzdávali náležitou čest. A jestliže tvrdí, že máme poslouchat samého boha a ne lidi, jak již výše bylo řečeno, což se nezdá, že tím jen bohu lichotí po způsobu kacířů, o nichž mluví Řehoř v 15. kapitole 12. knihy Moralií:
50 „Často kacíři, zatímco zdánlivě uctívají boha, odpírají jeho tajemstvím a pokládají za pokoru, zapírají-li pravdu." A týž o málo dále praví: „A když

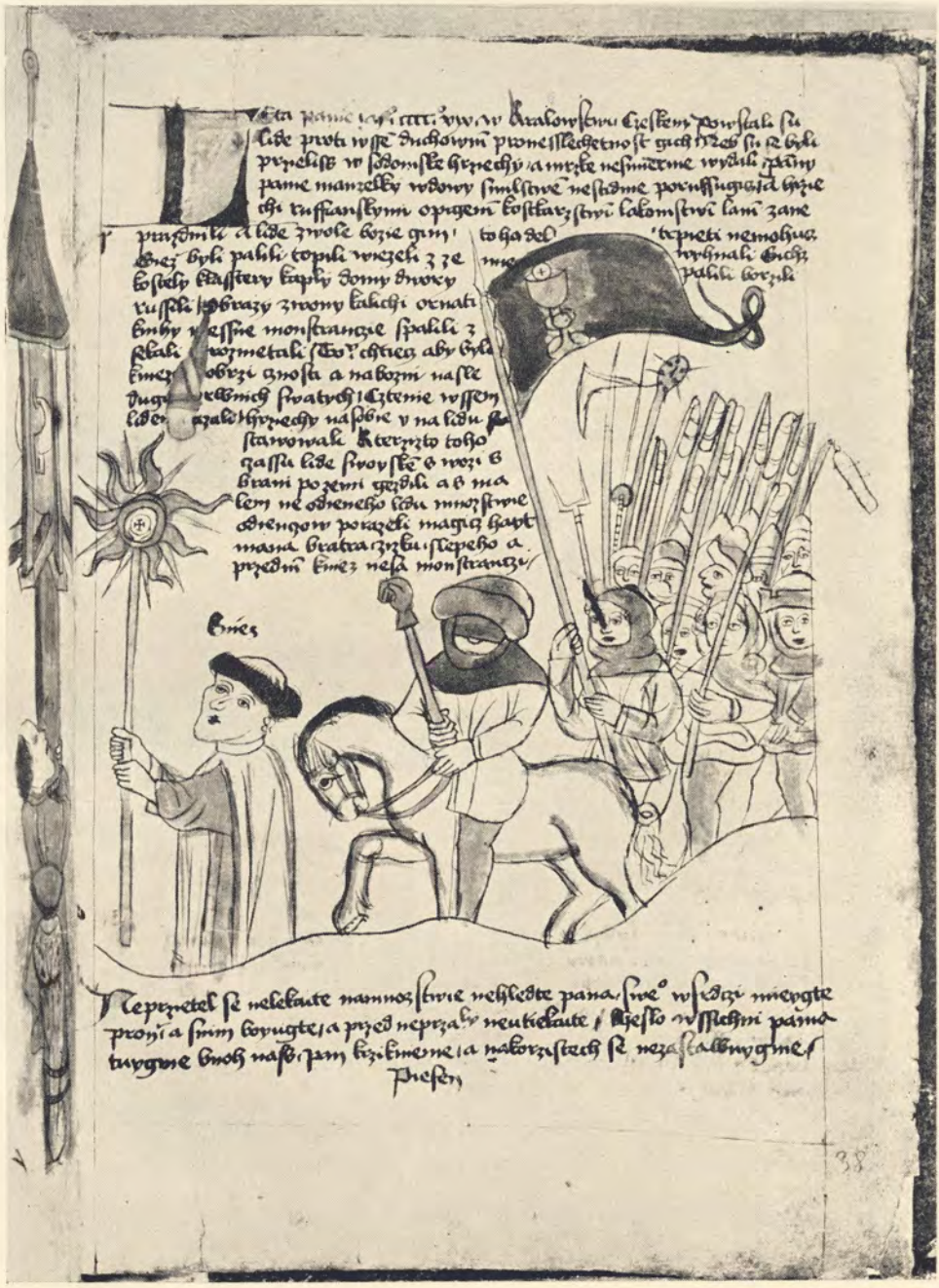

30. Žižka v čele vojska – vyobrazení v Göttingském rukopise

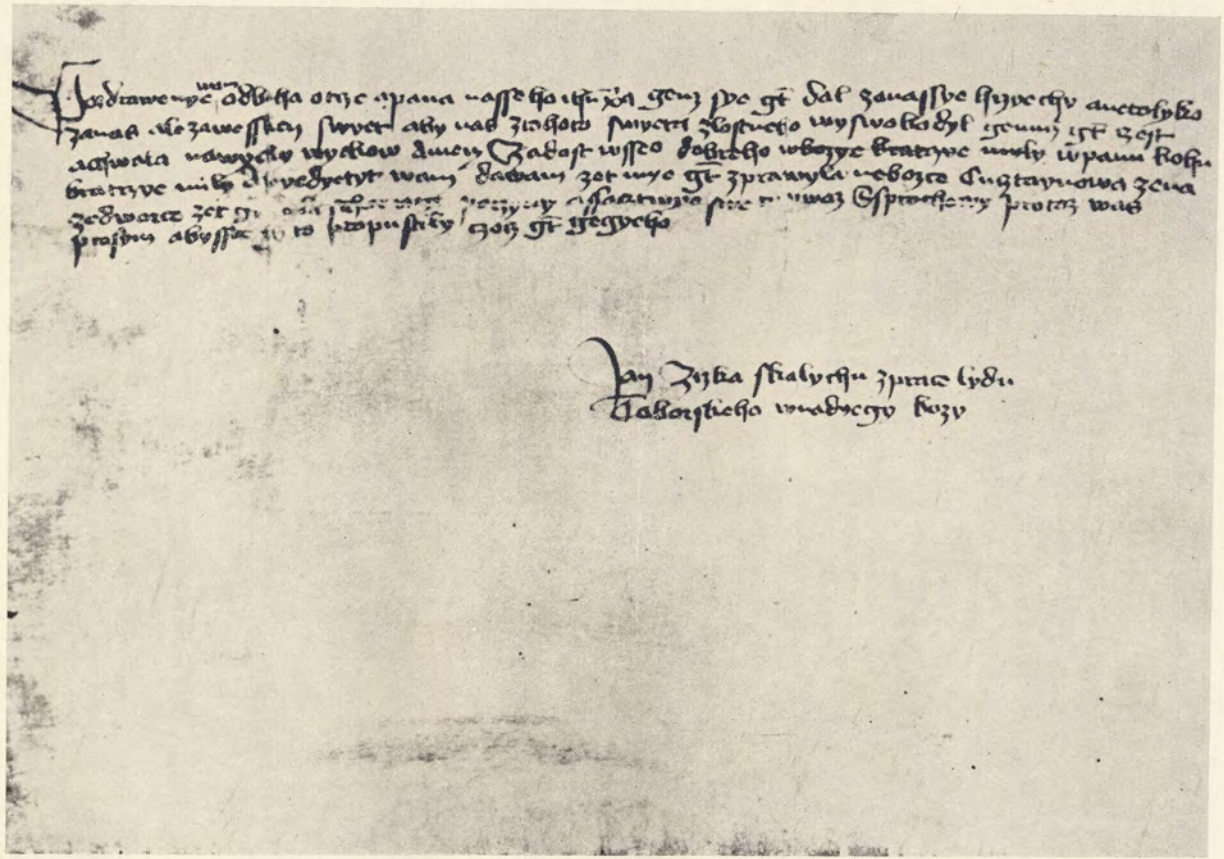

31. Originál Žižkova listu domažlickým měšťanům

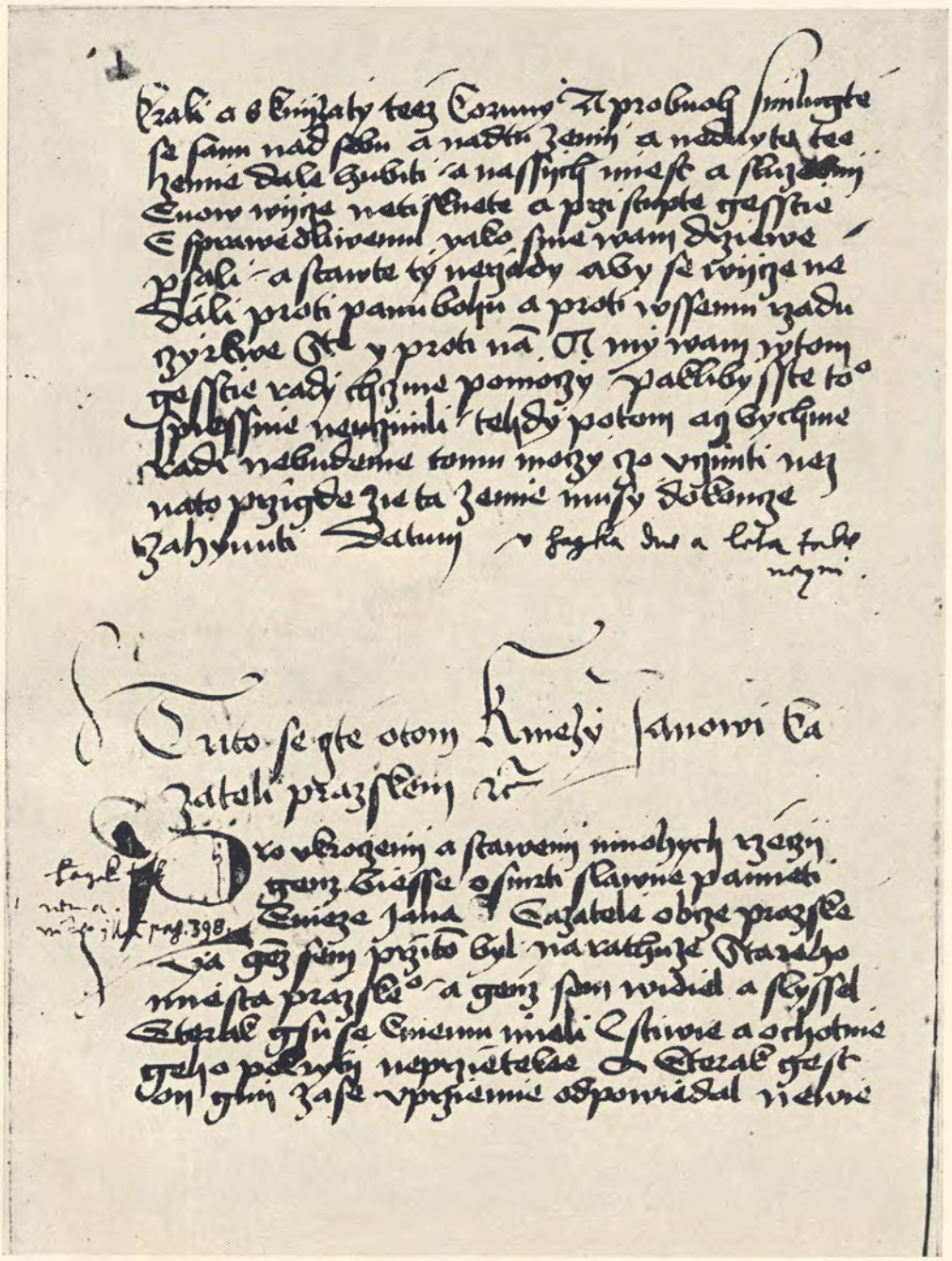

32. *Relace o smrti kněze Jana z Želiva v rukopise Starých letopisů českých – viz s. 481*

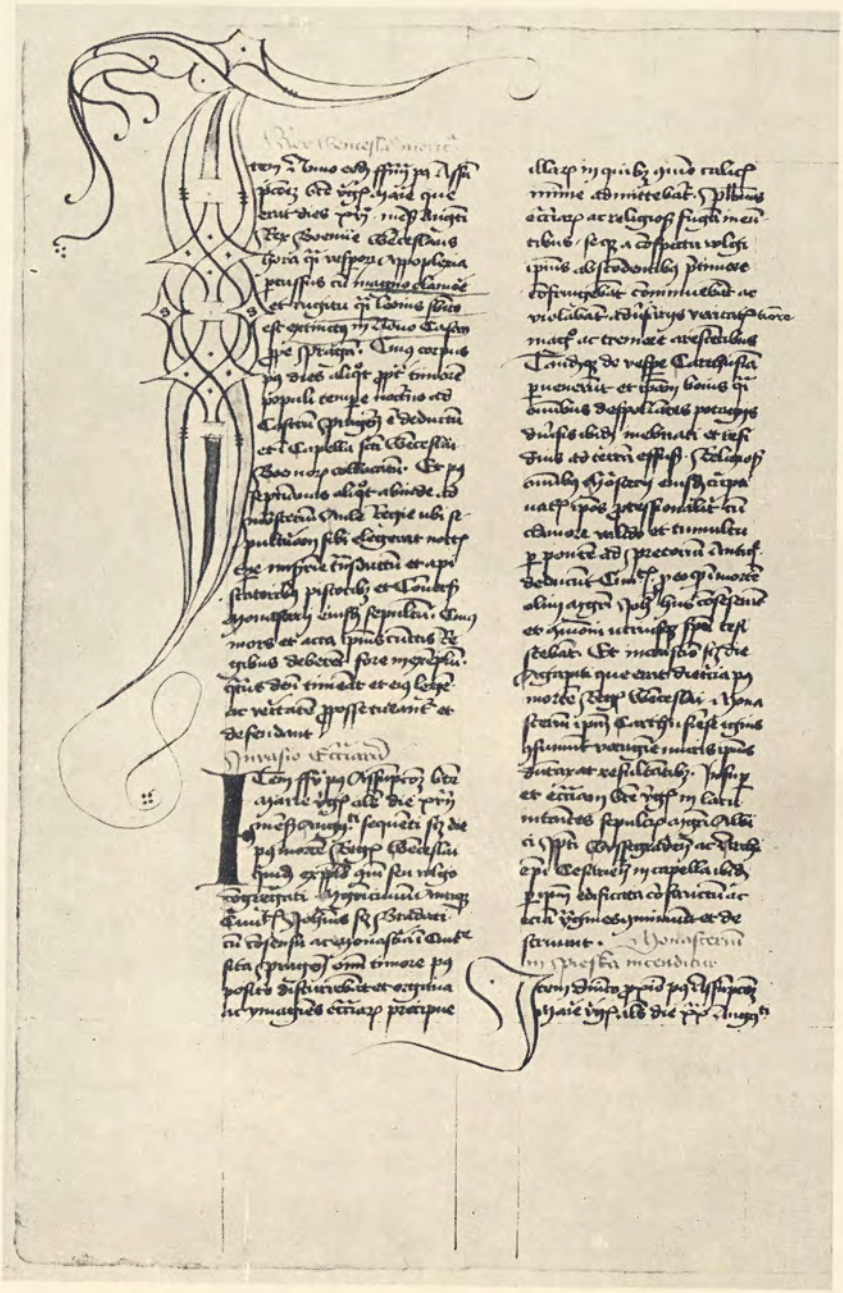

33. Vavřinec z Březové, Husitská kronika

se jakoby pokoušejí vzdát bohu více pocty, jsou nuceni skutečné chvály jeho dobroty popírat." A kdo kdy poznal u některého národa takovou pošetilost, jako nyní u Čechů i Moravanů, kteří pohrdli svým pánem přirozeným a zvolili laika, zvaného Žižka, člověka neznámého původu a lupiče, dnes již mrtvého, aby nad nimi kraloval. A po jeho smrti na místo právě řečeného lotra přijali jiného lotra, kněze Prokopa, muže strojícího vraždy a rozmnožujícího jejich bludy a utvrzujícího je znameními a vylhanými zázraky, muže, jenž se svými následovníky projíždí a pustoší rozličné země i krajiny a nad katolíky páše tyranství po věky neslýchané, a také jemu dali přednost před svým pánem přirozeným. Poslušnost, kterou byli podle přikázání božího povinni zachovávat svému pánu, ale jemu ji odňali, tu dotčenému lotru Prokopovi prokazují, a to netoliko prostí poddaní a sedláci, nýbrž i mužové vznešeného rodu prý před ním poklekají.

Rovněž, a to nejen zpočátku, když jejich bludy začínaly bujet, nýbrž i nyní, když se rozrostly nad počet, tvrdili, že žádný ryzí Čech není, nebyl a nemůže být kacířem, a hlasitě volali:

„Čechové pomněte,
svým dětem to pravte:
kacieřem nebyl Čech,
ani ještě v těchto dnech
móž nalezen býti!"

Jak, prosím, ospravedlní svůj výrok, když mnohé pikarty (podle jejich nového způsobu tak nazývané), kteří z nich vzešli, i Čechy přemnohé zabili a jiné odevzdali ohnivému jícnu k spálení? Někteří též, kteří se prohlašují za syny církve, snaží se je z toho omluvit pravíce, že jestliže sami svaté kostely i města nepálili a nepustošili a je i s obyvateli jejich neničili a nezabíjeli, nemohou být usvědčeni z kacířství jenom pro přijímání pod obojí způsobou, jež se zakládá na textu evangelia, o které se sluší především opírat; a pro důkaz toho častěji žádali, aby se jim dostalo veřejného slyšení.

2 *Farao Egypťany:* srov. Exod. 5,6n. – 7 *Moralia:* Mravoučné výklady (cit. místo v. PL 76, 173) – 19 *Ó znamenitá blaženosti...:* míněno ironicky – 28 *„hold":* výkupné, výpalné – 31 *proti věrným:* tj. katolíkům – 35 *za dogma vyhlásil:* dále komentovány některé z 45 článků vybraných ze spisů Viklefových, které odsoudila pražská universita v květnu r. 1403 (srov. Fr. Palacký, Documenta Mag. Ioannis Hus..., Praha 1869, s. 328-329) – 40 *rozšířil pojem poslušnosti:* týká se především 7. článku, že bůh má být poslušen ďábla – 49 *Řehoř:* PL 75, 1001 – 57 *kněze Prokopa:* Prokopa Holého – 68-72 *Čechové...:* úryvek písně citován česky v lat. invektivě; podobné verše srov. v písni Slyšte rytieři boží (zde na s. 321, v. 29n.) – 74 *přemnohé zabili:* týká se především pobití a upálení adamitů r. 1421